

Zahraniční pracovní migrace v kraji Vysočina

Brno, říjen 2007

**Centrum pro regionální rozvoj
Masarykova univerzita v Brně**

Zahraniční pracovní migrace v kraji Vysočina

Výzkumnou zprávu zpracovali:

Doc. RNDr. Václav Toušek, CSc.
Mgr. Šárka Palcrová

Odborná konzultace:

Mgr. Václav Novák
Odbor regionální rozvoje
Krajský úřad Vysočina

Brno, říjen 2007

**Centrum pro regionální rozvoj
Masarykova univerzita v Brně**

Obsah:

Úvod	4
1. Zahraniční migrace v České republice	5
1.1. Zahraniční pracovní migrace v kraji Vysočina	7
2. Cizinci migrující ze zahraničí do kraje Vysočina	10
2.1. Hlavní parametry průzkumu.....	10
2.2. Struktura respondentů účastnících se dotazníkového šetření.....	11
2.3. Mechanismy příchodu a důvody migrace cizinců na území kraje Vysočina	16
2.4. Pracovní podmínky pro cizince v kraji Vysočina	20
2.5. Forma a způsob bydlení cizinců v kraji Vysočina	27
2.6. Sociální status cizinců působících v kraji Vysočina	28
2.7. Vztah cizinců k mateřské zemi.....	29
2.8. Perspektivy dalšího pobytu na území kraje Vysočina.....	29
2.9. Shrnutí	30
3. Pracovní migrace v česko-rakouském pohraničí („pendlování“)	32
3.1. Hlavní parametry průzkumu.....	32
3.2. Struktura respondentů účastnících se dotazníkového šetření	32
3.3. Úroveň života v místě bydliště respondentů	35
3.4. Zkušenosti respondentů se zaměstnáním v zahraničí.....	37
3.5. Dopady pendlování na život respondentů	46
3.6. Shrnutí	52
Závěr	53
Literatura	55

Úvod

Migrace obyvatelstva je důležitou složkou populačního vývoje každé společnosti. V současné době dochází v České republice stejně jako ve většině evropských zemí k intenzivnímu stárnutí obyvatelstva a vlivem nízké porodnosti také k postupnému snižování počtu obyvatel. To má vliv nejen na budoucí hospodářskou situaci (nedostatek pracovní síly, růst ceny práce, růst inflace), ale také na sociální systém, který bude i přes postupné prodlužování hranice odchodu do důchodu stále více zatěžován rostoucím počtem obyvatel v poproduktivním věku.

Určitým lékem na tuto situaci může být právě příliv imigrantů, a to především z těch populací, které jsou v současnosti v jiné fázi demografického vývoje než populace České republiky (mladší věková struktura, vyšší úhrnná plodnost, vyšší porodnost) a lze očekávat, že si své demografické chování přinesou i do svého nového působiště, pokud by se jejich pobyt na území ČR stal trvalým. Navíc platí, že migrace se účastní především lidé mladší, vzdělanější a ekonomicky aktivní, neboť k migraci je vede ve většině případů v první řadě snaha najít práci a zlepšit si své ekonomické poměry. Imigrace je také určitým indikátorem situace na trhu práce panující v cílové zemi, neboť s růstem nezaměstnanosti, poklesem počtu pracovních míst a nízkými mzdami se země stává pro imigranty méně zajímavou a může sloužit pouze jako tranzitní v cestě dále - v případě České republiky - na západ.

Právě tuto roli Česká republika v době probíhající hospodářské transformace především pro ekonomické migranty představovala, postupně se z ní však stala země cílová, a to nejen pro obyvatele východoevropských zemí s méně úspěšnou či později započatou ekonomickou transformací, ale i států střední a východní Asie (Mongolsko, Čína, Vietnam). Na skupiny imigrantů z tzv. třetích zemí bylo soustředěno dotazníkové šetření, jehož analýza je uvedena ve druhé kapitole této studie. Cílem bylo charakterizovat věkovou a vzdělanostní strukturu cizinců působících v kraji Vysočina, popsat hlavní faktory, které je vedly k migraci do ČR, zhodnotit podmínky, které zde mají ať už v případě práce, ubytování či postavení ve společnosti a zjistit, jaké jsou jejich cíle pro nejbližší období.

Politická liberalizace, svoboda pohybu spolu s nerovnoměrným ekonomickým prostředím ve střední Evropě vedly ke vzniku spontánních pracovních emigrací, které dříve prakticky neexistovaly. Vzhledem k tomu, že oficiální statistiky emigrantů v současnosti neexistují, lze pouze na základě empirických údajů odhadovat, že se emigrace účastní, stejně jako imigrace, především mladší a vzdělanější lidé, nicméně kvalifikovanost českých občanů emigrujících dále na západ je většinou vyšší než v případě imigrantů přicházejících pracovat do České republiky. Především v souvislosti se vstupem ČR do Evropské unie existovaly obavy, že bude hromadně docházet k „odlivu mozků“ do zemí, které pro nás otevřely svůj pracovní trh. Emigrace se však nestala masovou záležitostí ani po vstupu do EU a nadále se pracovní migrace udržuje spíše ve formě tzv. pendlerství, tedy pohybu za prací přes hranice státu s denní až čtrnáctidenní frekvencí. Na české občany z česko-rakouského pohraničí, konkrétně z oblasti Jemnicka, kteří pendlují za prací do Rakouska, na důvody tohoto jejich jednání, v jakém oboru a v jaké profesi pracují, jak se cítí v pracovním prostředí a jak se změnila jejich situace v místě jejich bydliště v ČR se zaměřuje třetí kapitola této studie.

Je třeba upozornit, že při obou dotazníkových šetření byly použity dotazníky, které se již osvědčily při plnění cílů projektu Grantové agentury České republiky „Pracovně podmíněné migrace jako součást mezinárodního (přeshraničního) trhu práce Česka v kontextu evropské integrace“, který probíhal v letech 2002 – 2004 a jehož spoluřešitelem byla také Masarykova univerzita (hlavním řešitelem byl Sociologický ústav AV ČR).

1. Zahraniční migrace v České republice

V roce 2006 si nechalo Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR od Českého statistického úřadu (ČSÚ) vypracovat studii týkající se cizinců působících na území republiky a jednotlivých krajů (publikace „Cizinci v regionech ČR“). Z ní vyplynulo, že Česká republika patří mezi země s relativně nízkým počtem cizinců. S podílem 2,5 % cizinců v populaci zaujímá mezi evropskými státy obdobnou pozici jako Portugalsko, Slovinsko či Malta. Mezi evropské země s nejvyšším podílem cizinců pak patří např. Lucembursko, kde cizinci představují téměř 65 % obyvatelstva, dále Lotyšsko (téměř 30 % cizinců v populaci), Švýcarsko či Estonsko (shodně 20 % cizinců). Naopak nižší podíl cizinců než v ČR byl zaznamenán např. v Polsku (necelá 2 %), Maďarsku (necelých 1,5 %), Litvě (1 % cizinců v populaci) či Slovensku (necelých 0,5 % cizinců)¹.

Vývoj počtu legálně pobývajících cizinců v ČR lze dle ČSÚ rozdělit do dvou základních období. První období se nachází mezi roky 1994 - 1999, druhé období počíná rokem 2000. Během prvního období se počet evidovaných cizinců v ČR více než zdvojnásobil (ze zhruba 100 tis. na hodnoty kolem 200 tis. pobývajících cizinců). Přejít mezi obdobími - rok 2000 - je rokem přelomovým, neboť v něm ve srovnání s roky předchozími došlo k prudkému poklesu počtu cizinců (přibližně o 30 tisíc osob). Snížení počtu cizinců je obecně přičítáno úpravě legislativních podmínek (1.1.2000 vešel v platnost nový zákon o pobytu cizinců na území ČR, zák. č. 326/1999 Sb.). Od roku 2001, kdy některá ustanovení tohoto zákona byla zmírněna, pak dochází k postupnému nárůstu počtu cizinců. Podle posledních ročních údajů k 31.12.2005 bylo v ČR evidováno 278,3 tis. cizinců, z toho 110,6 tis., tedy téměř dvě pětiny, mělo trvalý pobyt, dále 145,9 tis. cizinců s pobytem dlouhodobým či přechodným (52,4 %) a 21,8 tis. cizinců s vízem nad 90 dnů (7,8 %).

Složení cizinců z hlediska státního občanství se již od roku 1997 na prvních pěti místech nemění. V jednotlivých letech se pouze vystřídala na první pozici Ukrajina a Slovensko (Ukrajina zaujímala první pozici v roce 1998, 1999, 2000 a dále v letech 2004 a 2005) a na třetí pozici Vietnam a Polsko (Polsko však zaujímalo třetí pozici pouze v roce 1997 a v letech tomuto roku předcházejících; v roce 1998 byla zjištěna již mírná početní převaha občanů Vietnamu). K 31.12.2005 byli v ČR nejsilněji zastoupeni občané Ukrajiny (87,8 tis. osob, 31,5 %) a Slovenska (49,4 tis., 17,8 %). Dále následovala státní občanství Vietnamu (36,8 tis. osob, 13,2 %), Polsko (17,8 tis. osob, 6,4 %) a Rusko (16,3 tis. osob, 6,2 %).

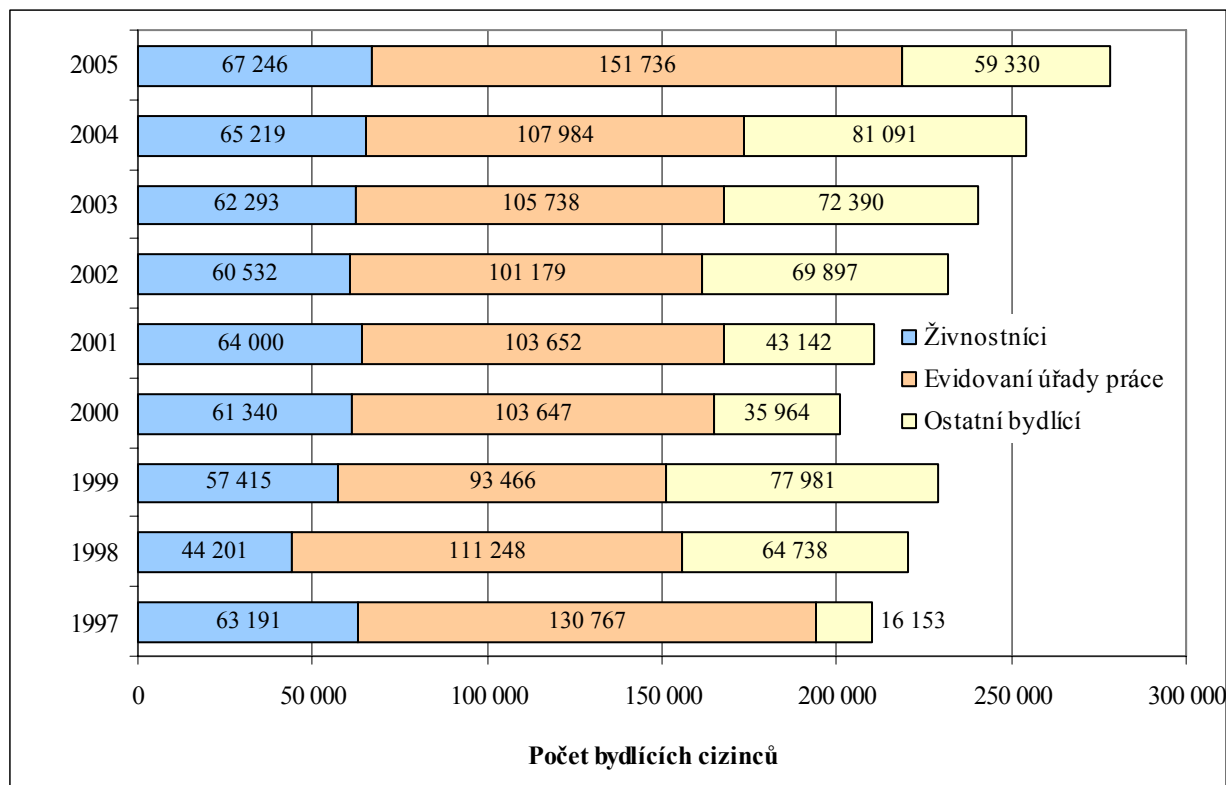
Věková struktura cizinců odráží zejména skutečnost, že naprostá většina těchto osob (88 %) se nacházela v produktivním věku (15 - 64 let), což do značné míry souvisí s častým ekonomickým motivem migrace. Pro srovnání osoby v produktivním věku tvoří v populaci ČR přibližně 70 %. V souladu s rostoucí délkou pobytu cizinců (např. cizinci s vietnamským státním občanstvím) pak postupně vzrůstá v populaci cizinců podíl dětské složky - ta je v populaci ČR zastoupena 15 % osob, v populaci cizinců pak 9 % osob. Odlišné věkové rozložení se ukazuje taktéž v kategorii osob nad 65 let, která je u cizinců zastoupena 3 %, v populaci ČR pak 14 % osob (údaje k 31.12.2005).

¹ Podíly cizinců na obyvatelstvu vybraných evropských států vycházejí z definice cizince dle Doporučení OSN ke statistice zahraniční migrace z roku 1998 a dle připravovaného Nařízení EP a ER ke komunitární statistice migrace a mezinárodní ochrany. Mezi cizince jsou pak řazeni cizinci, u nichž délka reálného či očekávaného pobytu překračuje hranici jednoho roku. V případě ČR jsou do těchto údajů řazeni tzv. cizinci s povolením k pobytu, tj. cizinci s trvalým, dlouhodobým či přechodným pobytem, jakož i cizinci s aktuálně platným azylem - nikoli však cizinci s vízem nad 90 dnů, kteří podmínku délky pobytu nad jeden rok nesplňují.

Cizinci s trvalým pobytem mají pobyt ponejvíce za účelem sloučení rodiny (71 % všech cizinců s trvalým pobytem) a za účelem usídlení (26 % těchto osob), ostatní účely jsou zastoupeny pouze minimálně. Cizinci s ostatními typy pobytu (s pobytem dlouhodobým, přechodným, vízy nad 90 dnů) zde jsou zejména za účelem najít zaměstnání (65 % všech cizinců s dlouhodobými pobyty nad 90 dnů), dále pak za účelem podnikání na živnostenské oprávnění (18 %) a 4 % z nich za účelem studia či praxe.

Dle ekonomické aktivity lze cizince dělit na ty, kteří zde pracují jako zaměstnanci, společníci či jednatelé a svoji aktivitu musí hlásit na místně příslušných úřadech práce, a na živnostníky, kteří zde podnikají. Všichni cizinci bez živnostenského oprávnění s výjimkou občanů Slovenska potřebovali ke svému zaměstnání pracovní povolení, od okamžiku vstupu ČR do Evropské unie se již tato povinnost nevztahuje na občany států EU, Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska, kteří mají pouze povinnost informovat úřady práce o své přítomnosti. Pro občany z tzv. třetích zemí platí povinnost opatřit si pracovní povolení pořad. Podnikatelé ze zahraničí získávají živnostenské oprávnění na živnostenských úřadech, kde jsou i registrováni. Vývoj počtu cizinců pracujících a bydlících na území ČR zachycuje následující obrázek.

Obr. 1: Vývoj počtu pracujících a bydlících cizinců v ČR v letech 1997 - 2005

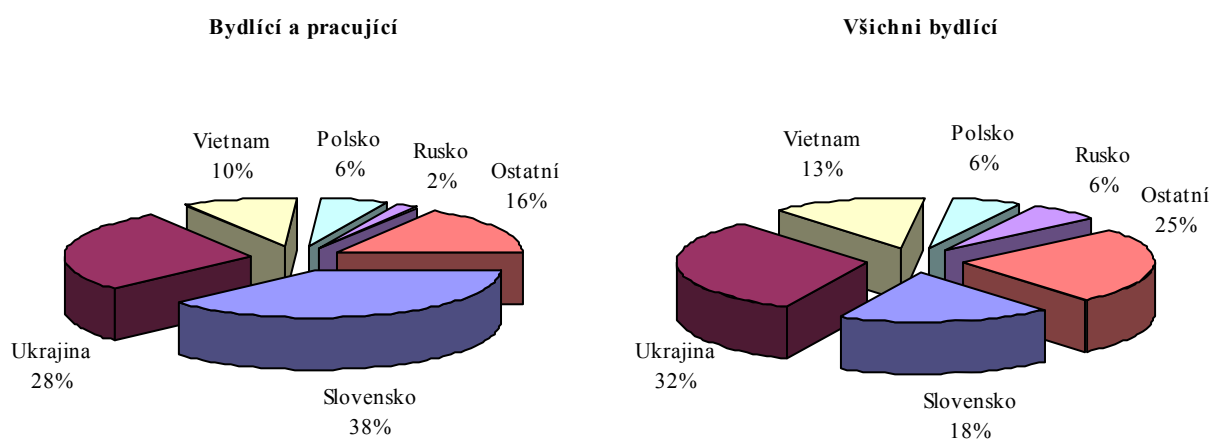
Pramen: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie MV ČR, MPO ČR, MPSV ČR, 1998 – 2006

Zatímco v roce 1997 bydlelo na území ČR pouze 16,2 tis. cizinců, kteří nepracovali, již o dva roky později bylo takovýchto dle údajů jednotlivých ministerstev 78,0 tis., zatímco počet pracujících cizinců se v během dvou let snížil o 43 tis. V souvislosti s přísnějším zákonem (viz výše) se v roce 2000 výrazně snížil počet cizinců, kteří zde bydleli, ale nepracovali (meziročně o 42 tis., tzn. na méně než polovinu). Od roku 2001 začíná jejich počet opět rychle narůstat a od roku následujícího roste i počet pracujících cizinců. Během roku 2005 výrazně

vzrostl počet cizinců evidovaných na úřadech práce² (o více než dvě pětiny) a klesl počet nepracujících bydlících cizinců na necelých 60 tis. (tj. o více než čtvrtinu).

Struktura cizinců, kteří v ČR bydlí a zároveň pracují, je podle státní příslušnosti poněkud odlišná od struktury všech bydlících cizinců – dle výsledků ČSÚ na konci roku 2005 bylo v ČR mezi všemi bydlícími nejvíce Ukrajinců (32 %), ale mezi bydlícími a zároveň pracujícími nejvíce občanů Slovenska (38 %), jejichž podíl na všech bydlících cizincích byl pouze 18 %. Srovnání struktury usazených cizinců a bydlících a zároveň pracujících cizinců na území ČR dle státní příslušnosti zachycuje následující obrázek.

Obr. 2: Struktura bydlících a pracujících a všech bydlících cizinců dle státního občanství v ČR k 31.12.2005

Pramen: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie MV ČR, MPO ČR, MPSV ČR, 1998 – 2006

1.1. Zahraniční pracovní migrace v kraji Vysočina

Dle stejné publikace ČSÚ působilo legálně v kraji Vysočina k 31.12.2005 celkem 6 160 cizinců, což je pouze 1,2 % zdejšího obyvatelstva, tedy po Zlínském kraji (1,0 %) nejméně ze všech krajů ČR (nejvíce Praha – 7,6 % obyvatelstva hlavního města).

Tab. 1: Vývoj počtu cizinců v okresech kraje Vysočina v letech 1997 – 2005 (k 31.12.)

Území	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Havlíčkův Brod	661	705	584	520	650	747	876	1 041	1 256
Jihlava	800	991	934	1 088	1 324	1 472	1 689	1 445	1 526
Pelhřimov	724	704	721	674	907	1 033	1 120	988	1 131
Třebíč	1 652	1 515	1 350	953	946	1 085	1 251	1 453	1 413
Žďár nad S.	919	948	1 005	963	921	909	1 025	956	834
kraj Vysočina	4 756	4 863	4 594	4 198	4 748	5 246	5 961	5 883	6 160

Pramen: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie MV ČR, 1998 - 2006

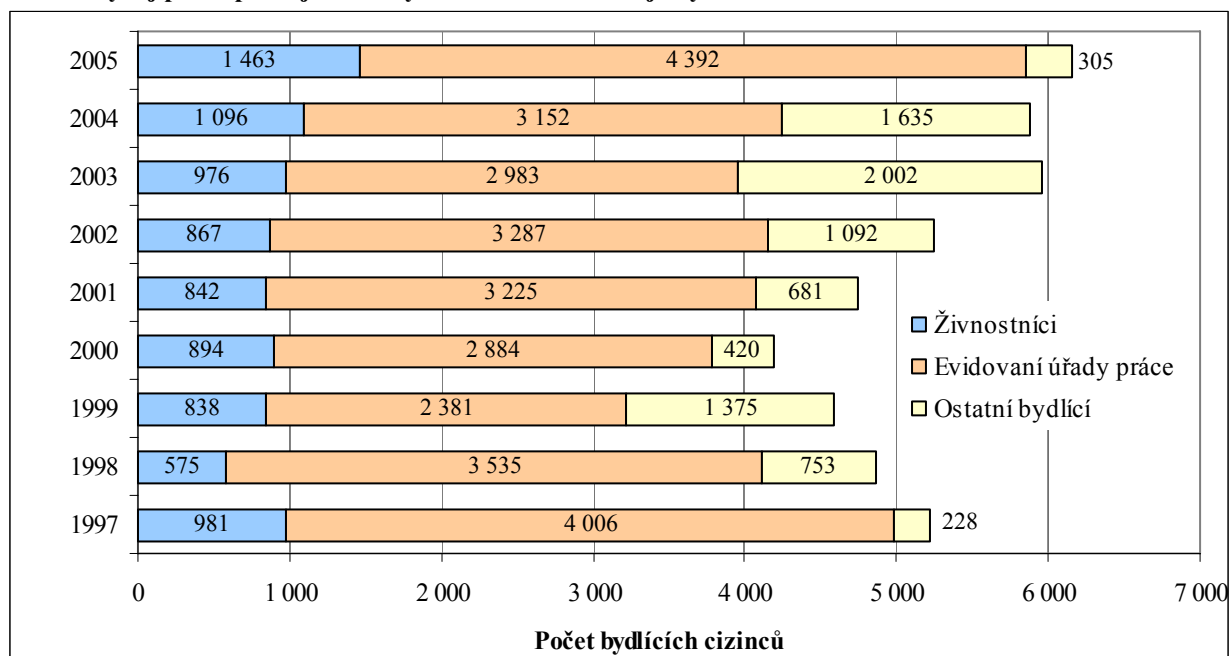
² Tato situace nastala v souvislosti s novým zákonem o zaměstnanosti 435/2004 Sb. (konkrétně § 89), který vešel v platnost od října 2004, ale jeho důsledky týkající se evidence cizinců na úřadech práce se projeví až v roce následujícím. Povinnost žádat na úřadech práce o pracovní povolení dostali také cizinci ze třetích zemí, kteří na území ČR působili jako členové družstev, jednatelé a společníci obchodních společností při plnění běžných úkolů, což se týkalo (především v případě výrobních družstev) hlavně občanů Ukrajiny.

Počet cizinců v kraji Vysočina kolísal do roku 2000 nad hranicí 4,5 tis., přičemž nejvíce cizinců bylo registrováno v okrese Třebíč (34,7 % všech cizinců v kraji). Po snížení v roce 2000 daném legislativou rostl počet cizinců až do konce roku 2003, kdy dosáhl téměř 6 tis. V tomto roce již nejvíce cizinců působil v okrese Jihlava (28,3 %), nejméně, stejně jako v předchozích letech, v okrese Havlíčkův Brod (14,7 %). O rok později počet cizinců v kraji sice mírně klesl, ale v okrese Třebíč a Havlíčkův Brod vzrostl. Okresem s nejmenším počtem cizinců se stal v roce 2004 Žďár nad Sázavou, což mu vydrželo i v roce následujícím (příčinou dalšího snížení bylo zřejmě také odtržení 24 obcí a jejich připojení k okresu Brno-venkov v Jihomoravském kraji), kdy celkový počet cizinců v kraji vzrostl nad hranici 6 tis.

Pro cizince je charakteristické, že se usazují spíše ve městech s počtem obyvatel vyšším než 10 tis. Na konci roku 2005 v nich v kraji Vysočina žilo 51 % všech cizinců, zatímco v případě všech obyvatel pouze 37 %. V obcích s méně než 500 obyvatel žilo v kraji Vysočina 20 % všech obyvatel, ale jen 11 % všech cizinců. Nejvíce cizinců mělo v kraji Vysočina přechodný či dlouhodobý pobyt (3,5 tis., tj. 56,6 %), z toho nejvíce v okrese Jihlava (981, tj. 64,3 % všech cizinců v okrese). Trvalý pobyt mělo zařízeno 2 045 osob (33,2 %), z toho absolutně nejvíce v okrese Třebíč (519, tj. 36,7 %), relativně nejvíce v okrese Žďár nad Sázavou (371, tj. 44,5 %) a vízum nad 90 dní pouze 629 osob, tj. 10,2 %, z toho nejvíce v okrese Havlíčkův Brod (270, tj. 21,5 %). Cizinci s trvalým pobytem uváděli nejčastěji jako důvod příchodu do kraje Vysočina sloučení rodiny (72 %) a usídlení (25 %), cizinci s dlouhodobými pobyty nad 90 dnů především zaměstnání (72 %) a podnikání na živnostenské oprávnění (18 %).

V populaci cizinců žijících v kraji Vysočina je 90,5 % těch spadajících do produktivní složky obyvatelstva (15 – 64 let), zatímco v případě všech obyvatel se jedná o 70,2 %³. Dětskou složku cizinců tvořilo 7,8 % osob (obyvatelstvo celkem 15,4 %) a postproduktivní složku pouze 1,7 % (všech obyvatel 14,4 %).

Obr. 3: Vývoj počtu pracujících a bydlících cizinců v kraji Vysočina v letech 1997 - 2005

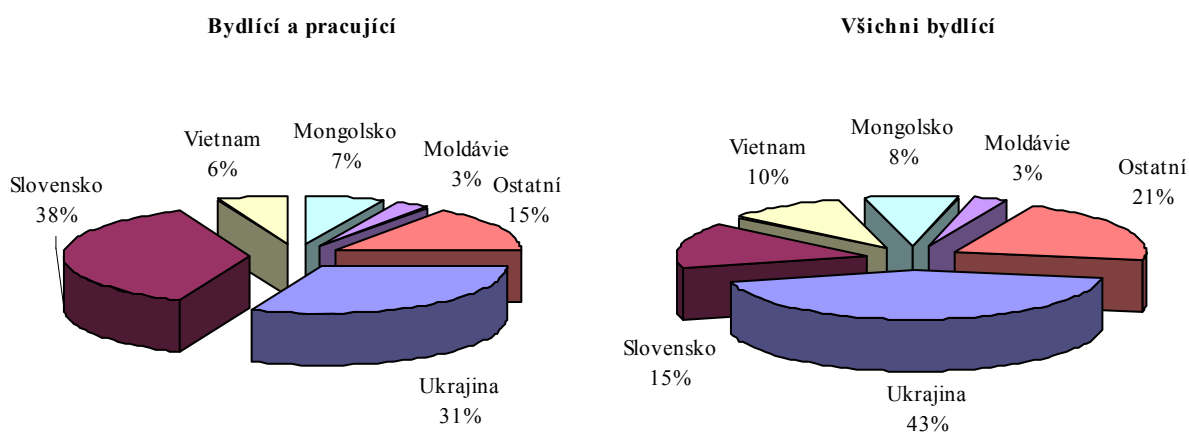
Pramen: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie MV ČR, MPO ČR, MPSV ČR, 1998 – 2006

³ Dle publikace ČSÚ „Věkové složení obyvatelstva České republiky v roce 2005“

V roce 1997 byl počet těch cizinců, kteří v kraji Vysočina bydleli, ale nepracovali, velmi nízký (4,4 %), ale se zhoršující se situací na trhu práce v České republice, potažmo i v kraji Vysočina, začal počet cizinců působících zde ubývat. V případě pracujících cizinců byl tento proces ještě o něco intenzivnější, takže minima pracujících cizinců bylo evidováno v roce 1999 (3,2 tis., tj. 70,1 % všech bydlících cizinců), v případě všech bydlících v roce 2000. Již v roce následujícím začíná však počet všech cizinců opět narůstat, a to až do roku 2003 (6,0 tis.), zatímco počet pracujících cizinců kolísal až do konce roku 2004 okolo hodnoty 4 tis. Výše uvedený nový zákon o zaměstnanosti měl dopad na náhlý nárůst celkového počtu cizinců evidovaných na úradech práce v kraji Vysočina v roce 2005 o více než 1,2 tis., což vedlo k nárůstu počtu všech pracujících na téměř 5,9 tis. Ti tak tvořili 95,0 % všech bydlících cizinců.

Také na úrovni kraje Vysočina existují rozdíly mezi strukturou cizinců dle státní příslušnosti ve skupině všech usídlených a těch bydlících a zároveň pracujících cizinců. V roce 2005 bylo mezi všemi usídlenými cizinci v kraji nejvíce Ukrajinců (43 %), ale mezi bydlícími a zároveň pracujícími cizinci jich bylo pouze 31 %. V této skupině cizinců dominovali občané Slovenska (38 %), kterých bylo mezi všemi usídlenými pouze 15 %. Narozdíl od České republiky patří v kraji Vysočina mezi pět nejčetnějších státních občanství Mongolové (8 % všech usazených, 7 % bydlících a pracujících) a také Moldavané (3 % z obou skupin). Vientamci jsou třetí nejčetnější skupinou cizinců v kraji usídlených (10 %) a čtvrtou mezi bydlícími a zároveň pracujícími (6 %). Ostatní státní příslušníci tvoří mezi bydlícími více než pětinu (21 %), mezi pracujícími 15 %.

Obr. 4: Struktura bydlících a pracujících a všech bydlících cizinců dle státního občanství v kraji Vysočina k 31.12.2005

Pramen: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie MV ČR, MPO ČR, MPSV ČR, 1998 – 2006

V souhrnu lze konstatovat, že v kraji Vysočina je ve srovnání s ostatními kraji i s průměrem ČR nízký podíl cizinců na obyvatelstvu kraje (1,2 %), nízký podíl cizinců s trvalým pobytem ze všech cizinců v kraji usídlených (33,2 %), relativně vyšší podíl cizinců než v ČR s dlouhodobým pobytem, kteří jsou zde za účelem zaměstnání (72 %) a poměrně nízký podíl cizinců ze zemí EU ze všech bydlících cizinců v kraji (22,9 %).

2. Cizinci migrující ze zahraničí do kraje Vysočina

2.1. Hlavní parametry průzkumu

Dotazníkové šetření cizinců pracujících či bydlících na území kraje Vysočina se uskutečnilo v srpnu a v září roku 2007 na Oblastním oddělení cizinecké policie v Jihlavě. Šetření provedli studenti Masarykovy univerzity a výsledná zpráva byla zpracována Centrem pro regionální rozvoj MU (dále CRR) v říjnu a listopadu tohoto roku. CRR zde mohlo využít svých dřívějších zkušeností s obdobným průzkumem, který probíhal v roce 2004 na odděleních cizinecké policie v okresech Brno-město, Břeclav a Znojmo.

Průzkum se zaměřoval nejen na cizince, kteří zde pracují, ale také na ostatní v kraji bydlící cizince a podmínky jejich života zde. Hlavními řešenými otázkami bylo, jak se sem cizinec dostal, kdo ho informoval o možnostech migrace do České republiky, proč vůbec migroval právě do ČR a jaký je důvod jeho pobytu právě v kraji Vysočina. U pracujících cizinců bylo zjišťováno socioprofesionální zařazení (zaměstnanci, podnikatelé), odvětví a profese, ve kterých pracují, zda vykonávají činnost méně kvalifikovanou či zcela jinou než v mateřské zemi, kolik vydělávají a utrácejí, zda se jejich situace s postupem času zlepšuje a jak se v prostředí, ve kterém pracují nebo žijí, cítí z hlediska lidské důstojnosti. Rovněž bylo zjišťováno, kde a s kým dotazovaní bydlí, zda se cítí bohatí či chudí ve srovnání se svými krajany doma či s občany ČR, jaké kontakty udržují s mateřskou zemí a zda zde chtějí zůstat nebo se vrátit, případně kdy. Z osobních údajů byly kromě otázek na pohlaví, věk, vzdělání a národnost zjišťovány také informace o náboženském vyznání, rodinném stavu, druhu povolení k pobytu na území ČR, rodišti a předchozím pobytu cizince v mateřské zemi či jinde v zahraničí, současném místě (obci), kde cizinec pracuje a bydlí a také o jeho znalosti českého jazyka. Dotazník byl tedy koncipován jako soubor 49 otázek rozdělených do 7 následujících bloků:

1. Mechanismy příchodu a důvody migrace (6 otázek)
2. Práce (18 otázek)
3. Bydlení (3 otázky)
4. Sociální status (1 otázka)
5. Vztah k mateřské zemi (2 otázky)
6. Perspektivy (3 otázky)
7. Identifikační charakteristiky (16 otázek)

Dotazník vyplnilo celkem 50 respondentů, jejichž struktura je uvedena v desíti tabulkách. Pouze otázka číslo jedna týkající se způsobu, jakým se respondent dozvěděl o možnosti migrovat do ČR, umožňovala dvě odpovědi, ostatní otázky byly vždy jednoznačné. Naopak mezi 50 cizinci celkem 5 dotazovaných nepracovalo, proto se jich netýkaly otázky č. 7 – 24 v části „práce“. Během šetření byli osloveni všichni cizinci, kteří se v té době dostavili na Oddělení cizinecké policie do Jihlavy, proto nebylo možné dodržet strukturu dotazovaných podle věku tak, aby byl vzorek z hlediska těchto struktur zcela odpovídající struktuře všech cizinců působících v kraji Vysočina. Takže zatímco reprezentativnost dle věkových kategorií v některých případech dosahovala více než 1,5 %, v jiných kategoriích nebyla ani 0,5 %. Ještě větší diference lze sledovat podle věku a pohlaví: např. dotazníkového šetření se zúčastnilo 6 žen ve věku 25 - 29 let, což představovalo 1,41 % všech v kraji působících cizinek v tomto věku, ale pouze tři ženy v následující věkové kategorii 30 - 34 let, tedy pouze 0,85 % všech cizinek žijících v kraji Vysočina.

2.2. Struktura respondentů účastnících se dotazníkového šetření

Z celkového počtu respondentů bylo 56 % mužů a 44 % žen. Tento poměr se příliš neliší od struktury cizinců žijících v kraji Vysočina, neboť dle údajů ČSÚ pobývalo na konci roku 2005 v kraji 4,7 tis. cizinců v věku 20 – 59 let, z nichž bylo 58,1 % mužů a 41,9 % žen.

Největší procento respondentů spadalo do věkové kategorie 25 – 29 let (20,0 %), kam i dle ČSÚ patří největší podíl všech cizinců v kraji Vysočina (19,7 %). Větší zastoupení než v celé skupině cizinců evidovaných na území kraje měli respondenti spadající do věkové kategorie 40 - 44 let a 20 – 24 let (16,0 %), naopak méně než by bylo třeba se šetření zúčastnili cizinci ve věku 30 – 34 let (pouze 10,0 % celého vzorku). Ostatní věkové kategorie byly podchyceny potřebným způsobem. Větší rozdíly v reprezentativnosti existovaly dle pohlaví respondentů; zatímco u mužů byla nejvíce podchycena nejmladší kategorie 20 – 24 let a více než v celém souboru cizinců v kraji Vysočina také osoby spadající do pětiletých kategorií starších 40 let, u žen spadala největší část respondentek do kategorie 25 – 29 let (27,3 %, ve skupině všech cizinců 21,6 %), zatímco kategorie žen starších 50 let (9,1 %) nedosahovala podílu cizinek v tomto věku žijících v kraji Vysočina (15,1 %).

Tab. 2: Struktura cizinců žijících v kraji Vysočina podle věku a pohlaví k 31.12.2005

Věková kategorie	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
20 - 24 let	515	10,9	277	10,1	238	12,1
25 - 29 let	928	19,7	501	18,3	427	21,6
30 - 34 let	883	18,7	529	19,3	354	17,9
35 - 39 let	677	14,4	422	15,4	255	12,9
40 - 44 let	637	13,5	418	15,2	219	11,1
45 - 49 let	515	10,9	331	12,1	184	9,3
50 - 59 let	561	11,9	263	9,6	298	15,1
Celkem	4 716	100,0	2 741	100,0	1 975	100,0

Pramen: Cizinci v ČR v roce 2006, ČSÚ 2007

Tab. 3: Struktura respondentů podle věku a pohlaví

Věková kategorie	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	repr.	abs.	repr.	abs.	repr.
20 - 24 let	8	1,55	5	1,81	3	1,26
25 - 29 let	10	1,08	4	0,80	6	1,41
30 - 34 let	5	0,57	2	0,38	3	0,85
35 - 39 let	6	0,89	3	0,71	3	1,18
40 - 44 let	8	1,26	5	1,20	3	1,37
45 - 49 let	7	1,36	5	1,51	2	1,09
50 - 59 let	6	1,07	4	1,52	2	0,67
Celkem	50	1,06	28	1,02	22	1,11

Ze všech respondentů mělo nejvíce (46,0 %) střední vzdělání s maturitou, a to technické vzdělání 36,0 % a všeobecné vzdělání 10,0 % dotazovaných. Střední vzdělání bez maturity mělo 36,0 % a vysokoškolské vzdělání 18,0 %. Ve srovnání se strukturou obyvatelstva kraje Vysočina je vzdělanostní struktura cizinců výrazně lepší (např. vysokoškoláků žije na Vysočině zhruba 9 %, obyvatel s maturitou pak 30 %). Zatímco muži převažovali ve skupině cizinců se středním vzděláním bez maturity a s technickým vzděláním s maturitou, žen bylo

více ve skupině osob se středním všeobecným vzděláním s maturitou a s vysokoškolským vzděláním.

Tab. 4: Struktura respondentů podle vzdělání a pohlaví

Vzdělání	Celkem	Muži	Ženy
střední bez maturity	18	11	7
střední technické s maturitou	18	11	7
střední všeobecné s maturitou	5	2	3
vysokoškolské	9	4	5
Celkem	50	28	22

Nejvíce respondentů pocházelo z Ukrajiny – jejich podíl na celkovém počtu dotazovaných činil 40 %, což je hodnota blízká výsledkům ČSÚ týkajících se struktury cizinců dle státního občanství (44,0 %). Zatímco dle ČSÚ jsou druhou nejsilnější skupinou cizinců v kraji Vysočina občané Slovenska (15,2 %), dotazníkové šetření jich podchytilo pouze 6, tedy 12 % vzorku⁴, zatímco mnohem více bylo Mongolů (24 %). Občané Mongolska na úrovni celé ČR nespádají mezi deset nejčetněji zastoupených národností, ale v kraji Vysočina je jejich podíl mnohem významnější, a to především v důsledku jejich zaměstnávání v oděvním a textilním průmyslu (např. havlíčkobrodská společnost Pleas, a.s. zabývající se šitím prádla) v profesích šiček a švadlen, které jsou mezi českou pracovní silou nedostatkové. Významnou skupinu cizinců v kraji tvořili dle dotazníkového šetření také Vietnamci, kteří představovali stejně jako občané Bosny a Hercegoviny 6 % respondentů.

Tab. 5: Struktura respondentů podle občanství a pohlaví

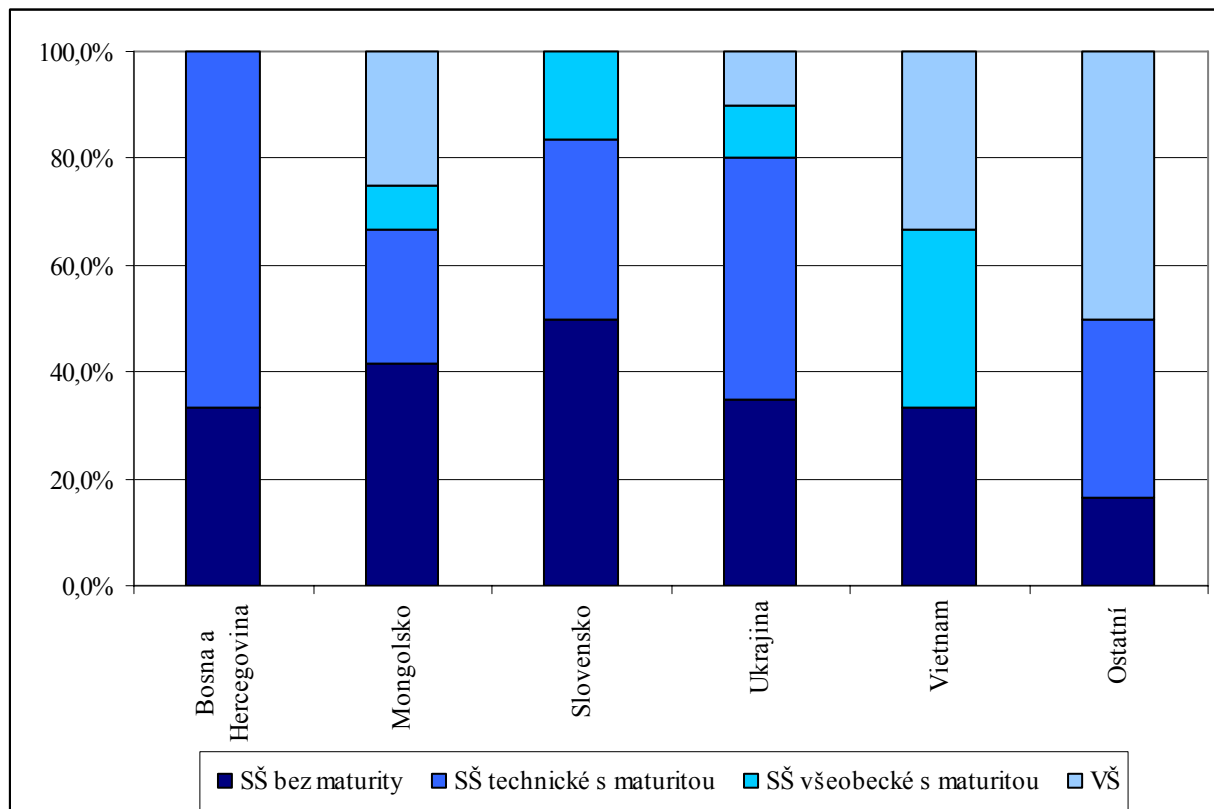
Občanství	Celkem	Muži	Ženy
Bělorusko	1	0	1
Bosna a Hercegovina	3	3	0
Čína	1	0	1
Moldávie	2	1	1
Mongolsko	12	2	10
Rusko	1	0	1
SR	6	3	3
Sýrie	1	1	0
Ukrajina	20	15	5
Vietnam	3	3	0
Celkem	50	28	22

Zatímco z Ukrajiny přicházejí do ČR především muži (75 % mužů z celkového počtu Ukrajinců podchycených šetřením), z Mongolska imigrují do ČR převážně ženy (83,3 % žen z celkového počtu Mongolů podchycených šetřením). Většina cizinců původem z Mongolska je mladších 30 let (58,3 %), zatímco v případě Ukrajinců je to pouze 35,0 % a osob starších 50 let je 15 %. Kromě Běloruska a Sýrie, z nichž bylo šetřeno po jednom cizinci, a ti měli vysokoškolské vzdělání, vykazala vysokoškolské vzdělání také polovina Moldavanů, třetina

⁴ Občané Slovenska měli od rozdělení federace na základě smlouvy o vzájemném zaměstnávání mezi ČR a SR vždy jiný režim pobytu i zaměstnávání než cizinci z ostatních zemí. Pro jejich pracovní aktivity nebylo třeba, aby měli pracovní povolení a po dobu zaměstnání měli právo na povolení k pobytu udělené na základě potvrzení zaměstnavatele o přijetí do zaměstnání. V současnosti se obdobná práva vztahují na všechny země EU, Norska, Lichtenštejnska, Islandu a Švýcarska. V praxi to znamená, že nemusí žádat o povolení k přechodnému pobytu ani být vlastníky víza, v případě zaměstnání nepotřebují pracovní povolení. Cizineckou policií tedy tyto cizinci vyhledávají pouze v případě, že si sami chtějí opatřit povolení k přechodnému pobytu nebo žádají o trvalý pobyt. Proto se mezi šetřenými respondenty nachází pouze šest občanů SR, což neodpovídá zcela podílu Slováků jako druhé nejpočetnější skupiny cizinců působících v kraji Vysočina.

Vietnamců, čtvrtina Mongolů a desetina Ukrajinců. Mezi občany Slovenska měla polovina osob střední vzděláním bez maturity a toto vzdělání bylo nejvíce zastoupené také ve skupině Mongolů (41,7 %), zatímco mezi Ukrajinci převažovali ti se středním vzděláním s maturitou (55 %).

Obr. 5: Struktura respondentů podle státního občanství a vzdělání

Většina dotazovaných uvedla národnost shodnou se státním občanství, pouze občanka Ruska vykázal národnost čečenskou, občané Bosny a Hercegoviny národnost Srbskou a jeden obyvatel Moldávie národnost ukrajinskou.

Tab. 6: Struktura respondentů podle povolení k pobytu a podle pohlaví

Povolení k pobytu	Celkem	Muži	Ženy
povolení k trvalému pobytu	16	10	6
vízum k pobytu nad 90 dní	11	8	3
povolení k pobytu nad 90 dní	23	10	13
Celkem	50	28	22

Cizinci byli rovněž tázáni, na základě jakého druhu pobytu v ČR jsou. V celém vzorku respondentů bylo nejvíce těch, kteří mají povolení k dlouhodobému pobytu (nad 90 dnů, 46 %) a mezi nimi převazovaly ženy (celkem 59,1 % cizinek podchycených šetřením mělo povolení k dlouhodobému pobytu). Dále zde působilo 32 % osob, které na území ČR pobývají na základě povolení k trvalému pobytu, a to nejen z důvodu podnikání, ale také na základě politického azylu (občanka Ruska udávající čečenskou národnost), sňatku či mateřské dovolené. Celkem 22 % bylo těch, kteří zde žijí na základě víza k dlouhodobému pobytu (nad 90 dnů) – zde se jednalo převážně o občany Ukrajiny. Celkem 24 osob mělo příslušné povolení či vízum uděleno poprvé, 26 ho již získalo několikrát, deset z nich dokonce více než pětkrát (jednalo se především o občany Ukrajiny, v jednom případě o občanku Mongolska).

Tab. 7: Struktura respondentů podle povolení k práci a podle pohlaví

Povolení k práci	Celkem	Muži	Ženy
evidence na úřadech práce	37	19	18
živnostenská oprávnění	10	8	2
ostatní	3	1	2
Celkem	50	28	22

Téměř ¾ respondentů (74 %) zde pracovalo v kraji Vysočina na základě pracovního povolení (31 osob) nebo byli na úřadech práce evidovaní prostřednictvím informačních karet (6 občanů Slovenska, kteří nepotřebují pracovní povolení). Šetřením byl podchyceno také 10 podnikatelů, kteří zde pracují na základě živnostenského oprávnění. Mezi třemi respondenty, kteří nespádají do žádné z výše uvedených kategorií, má jedna osoba politický azyl, jeden cizinec je student a jedna žena je na mateřské dovolené.

Tab. 8: Struktura respondentů podle rodinného statusu a pohlaví

Rodinný status	Celkem	Muži	Ženy
svobodný/á	15	8	7
ženatý/vdaná	30	18	12
rozvedený/á	3	1	2
žije s partnerem	1	1	0
vdovec/vdova	1	0	1
Celkem	50	28	22

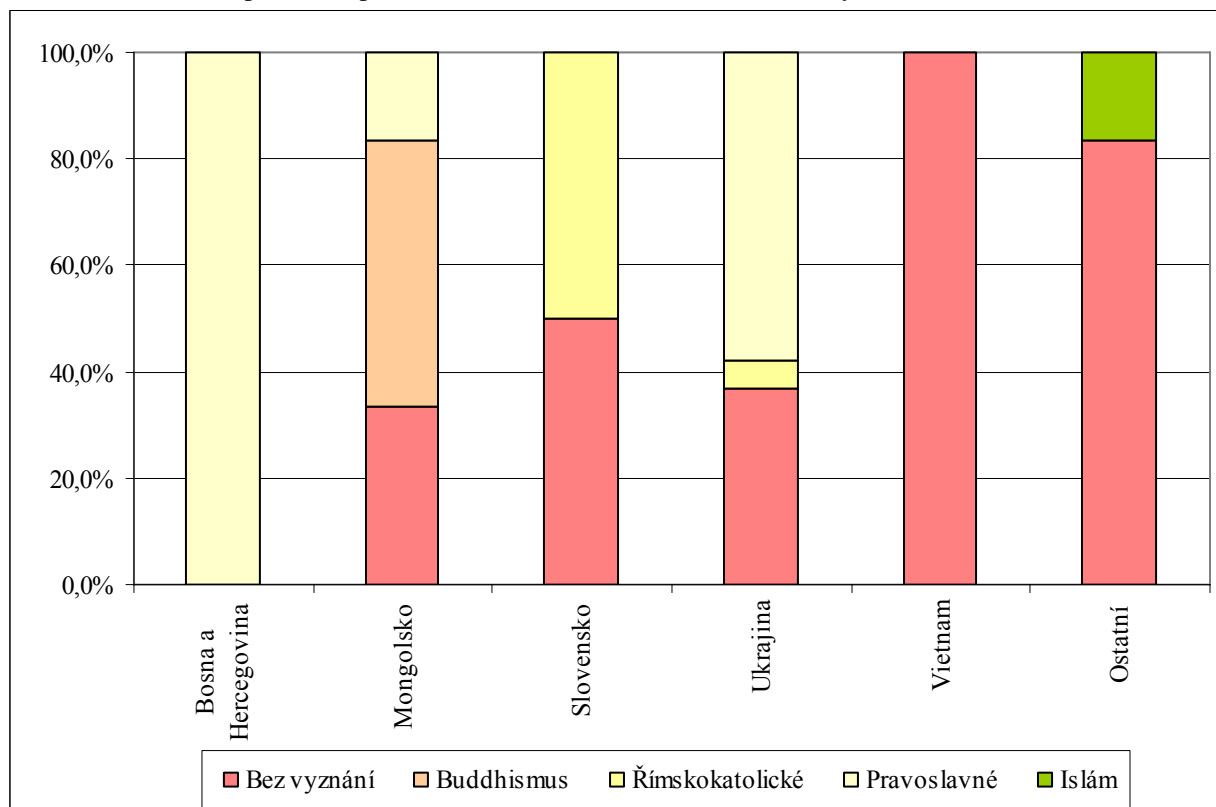
Mezi šetřenými výrazně převažovali ženatí muži a vdané ženy (60 % respondentů), 30 % cizinců pak bylo svobodných, 6 % rozvedených, pouze jeden respondent žil v nesezdaném soužití a jedna cizinka byla vdova. Celkem 36 respondentů (72 %) mělo děti, z toho 71,4 % mužů a 72,7 % žen, přičemž ve většině případů převládaly 2 děti. Jedno dítě mělo 6 mužů a 7 žen a tři děti měli 3 muži a 2 ženy. Bezdětných bylo 8 mužů a 6 žen (všechny z Mongolska).

Zajímavý pohled nabízí rovněž struktura cizinců podle náboženského vyznání, která se výrazně liší od struktury obyvatel kraje Vysočina. V kraji žije dle sčítání lidu 41,3 % obyvatel bez vyznání, ve vzorku cizinců je jejich podíl obdobný (40 %), ale podstatné jsou pak rozdíly mezi zastoupením jednotlivých náboženství. Křesťanskou víru vyznávalo 42 % respondentů (v kraji Vysočina 44,5 %), z toho římskokatolické vyznání mělo pouze 23,8 % (v kraji 94,0 %) a pravoslavné 76,2 % (v kraji zanedbatelné procento). Buddhismus uvedlo jako své náboženství 12 % respondentů, výhradně občanů Mongolska. Jedna cizinka (z Čečenska) se prezentoval jako muslimka.

Tab. 9: Struktura respondentů podle náboženského vyznání a pohlaví

Náboženství	Celkem	Muži	Ženy
Buddhismus	6	0	6
Islám	1	0	1
Křesťanství	21	14	7
z toho římskokatolické	5	1	4
z toho pravoslavné	16	13	3
Bez vyznání	20	12	8
Neuvedlo	2	2	0
Celkem	50	28	22

Obr. 6: Struktura respondentů podle státního občanství a náboženského vyznání

Nejvíce cizinců žije v mateřské zemi v malých městech (46 %), více než třetina (36 %) pak ve velkoměstech a pouze 18 % na vesnici. Z velkoměst pocházela polovina žen, ale pouze čtvrtina mužů – ti jsou soustředěni především do malých měst (53,6 % mužů). Čím vzdálenější je rodná země od České republiky, tím větší je pravděpodobnost, že imigrující cizinci pocházejí z velkoměst, což potvrzují odpovědi na otázku, kde se cizinci narodili a žili před příchodem do ČR (pouze 36 odpovědí).

Tab. 10: Struktura respondentů podle velikost obce, ve které žijí v mateřské zemi a podle pohlaví

Velikost obce	Celkem	Muži	Ženy
vesnice	9	6	3
malé město	23	15	8
velkoměsto	18	7	11
Celkem	50	28	22

Především občané Mongolska pocházeli výhradně z hlavního města Ulánbátar (jeden z Darkhanu) a také Moldavané, Bělorus a Asyřan měli své rodiště v hlavních městech svých zemí. Naopak Slováci pocházeli především z měst lokalizovaných nedaleko hranic s ČR (Čadca, Žilina, Il'ava, Dubnica, Považská Bystrica), pouze jeden uvedl jako své rodiště Velké Kapušany na východním Slovensku, kde také žil do doby, než přijel do ČR.

Pestřejší bylo složení Ukrajinců podle místa narození – pouze jeden pocházel z hlavního města Kyjev, ostatní jsou z oblasti západní Ukrajiny (Ivano-Frankivsku, oblast Ivano-Frankivská, Mukačeva, Koroleva, Svalyavy a Vinogradova – všechna města leží v oblasti Zakarpatské, z Lvova a ze Samboru z Lvovské oblasti).

Z celkového počtu 50 respondentů jich 90 % v České republice žije ve městech, které považují za malá. Mezi ně patří Brno, Jihlava, Třebíč, Třešť a Polná. Jeden respondent uvedl, že žije ve velkoměstě (v Praze) a 4 tráví většinu času na venkově (Bítovčice, Panské Dubénky, Jamné).

Celkem 46 dotazovaných v současnosti žije v kraji Vysočina, nejvíce z nich v Jihlavě (76 %), dva v Třešti a dva v Polné. Celkem 11 jich pracuje jinde než bydlí, přičemž tři pracují v Jihlavě, ale bydlí v Brně, v Jamném a v Polné, pět osob žijících v Jihlavě pracuje různě po ČR, dva bydlí v Jihlavě, ale pracují v Polné a jeden bydlí v Třebíči a za práci dojíždí do Luk nad Jihlavou. Do Jihlavy jsou koncentrováni především Slováci a Ukrajinci, občané Mongolska jsou rozmístěni po více obcích – kromě Jihlavy také v Třebíči, Polné a Bítovčicích.

Tab. 11: Struktura respondentů podle velikost obce, ve které žijí v ČR a podle pohlaví

Velikost obce	Celkem	Muži	Ženy
vesnice	4	3	1
malé město	45	24	21
velkoměsto	1	1	0
Celkem	50	28	22

Respondenti byli také dotazováni na znalost českého jazyka. Největší skupina imigrantů považuje svoji znalost českého jazyka za velmi dobrou (36 %), pětina pak za perfektní a stejný podíl za spíše velmi malou. S pomocí slovníku se domluví 18 % respondentů a češtině vůbec nerozumí 6 % cizinců.

Tab. 12: Struktura respondentů podle znalosti českého jazyka a pohlaví

Znalost českého jazyka	Celkem	Muži	Ženy
perfektně	10	9	1
velmi dobře	18	11	7
s pomocí slovníku	9	2	7
velmi málo	10	5	5
neumím vůbec	3	1	2
Celkem	50	28	22

Nejmenší problémy s češtinou mají logicky Slováci, z nichž 1/3 hodnotí, že ovládá češtinu perfektně, v případě Ukrajinců je to čtvrtina, v případě Mongolů šestina. Velmi špatně či vůbec se česky nedorozumí občané Bosny a Hercegoviny, polovina Mongolů a také desetina Ukrajinců.

2.3. Mechanismy příchodu a důvody migrace cizinců na území kraje Vysočina

V prvním bloku otázek se dotazník soustředil především na to, jakým způsobem se cizinci dozvěděli o tom, že je možné migrovat do České republiky, jakou roli hráli v rozhodování o migraci vybrané faktory, případně jakým způsobem si zde našli práci a kdo jim přitom pomáhal. Nejčastěji respondenti uváděli, že informace o možnosti migrovat získali od svých příbuzných či přátel, ať už navrátilých se do mateřské země nebo stále ještě působících v ČR (56,6 % odpovědí). Pomocí známých a rodinných příslušníků se informace šíří především mezi Ukrajinci (celkem 65 % Ukrajinců získalo informace tímto způsobem), zatímco např. Mongolové využívají i jiné zdroje (masmédia). Ostatní odpovědi byly již méně četné - 11,5 %

dotazovaných, spíše starších respondentů, získalo potřebné informace během svých předchozích pobytů (převážně ženy), necelá desetina (9,6 %) pak od soukromých agentur nebo z doslechu v mateřské zemi (možnosti informovat se v soukromých agenturách využívali především vysokoškoláci). Pouze 5,8 % se o možnostech migrovat dozvědělo z materiálů zveřejňovaných svou vládou nebo vládou ČR.

Tab. 13: Struktura odpovědí respondentů podle způsobu získání informací o možnosti migrovat do ČR a podle pohlaví

Způsob získání informací	Celkem	Muži	Ženy
od rodinných členů nebo přátel	31	19	12
během předchozích pobytů	6	1	5
od soukromých agentur	5	3	2
doma se o tom všude mluví	5	3	2
pomocí státních institucí (vlád)	3	1	2
masové sdělovací prostředky	2	2	0
Celkový počet odpovědí	52	29	23

Nadpoloviční většina imigrantů si po svém příjezdu do ČR našla práci sama, bez pomoci pracovních agentur či přátel nebo státních institucí (58 %), přičemž podíl žen, které si samy našly práci byl vyšší (68,2 %) než v případě mužů (50,0 %). Pomocí českých agentur si práci našlo 14 % respondentů, pomocí agentur v mateřské zemi pak 12 % cizinců (tohoto způsobu využívali více muži než ženy). Přátelé zprostředkovali práci desetině respondentů a pouze 6 % dotazovaných využilo pro získání zaměstnání státní instituce u nás či doma. Rovněž při hledání zaměstnání využívají služeb domácích či českých agentur práce především cizinci s vysokoškolským vzděláním a lidé mladší, zatímco starší si hledají práci sami.

Tab. 14: Struktura respondentů podle způsobu získání práce v ČR a podle pohlaví

Způsob získání práce	Celkem	Muži	Ženy
sám	29	14	15
česká soukromá agentura	7	4	3
agentura v mateřské zemi	6	5	1
přátelé	5	3	2
pomocí státních institucí	3	2	1
Celkový počet odpovědí	50	28	22

Většina imigrantů (72 %) se přistěhovala do ČR bez rodinných příslušníků, přičemž častěji mají sebou některého člena rodiny ženy než muži. Šetření prokázalo, že se zvyšujícím se vzděláním roste také pravděpodobnost, že cizinec bude migrovat sám (zatímco v případě osob se středním vzděláním bez maturity migrovalo 55,6 % bez rodinných příslušníků, v případě vysokoškoláků to bylo 88,9 %). S některým příbuzným migrovali častěji osoby ve věku 20 – 24 let a také ve věku 40 – 44 let.

Tab. 15: Struktura respondentů podle toho, kde imigrovali do ČR bez rodinných příslušníků

Kategorie	Celkem	Ano	Ne
muži	28	22	6
ženy	22	14	8
střední bez maturity	18	10	8
střední technické s maturitou	18	14	4
střední všeobecné s maturitou	5	4	1
vysokoškolské	9	8	1

pokračování

Kategorie	Celkem	Ano	Ne
20 - 24 let	8	5	3
25 - 29 let	10	8	2
30 - 34 let	5	4	1
35 - 39 let	6	4	2
40 - 44 let	8	5	3
45 - 49 let	7	5	2
50 - 59 let	6	5	1

Celkem 68 % respondentů uvedlo, že mělo v České republice příbuzné či přátele již před svým příjezdem, a to především ženy (81,8 % všech dotazovaných žen). Někoho známého zde měli všichni respondenti se středním všeobecným vzděláním s maturitou, zatímco pouze třetina vysokoškoláků. Nikoho známého či příbuzného zde neměly dvě třetiny osob starších 50 let, naopak respondenti ve věku 35 – 44 let v České republice již někoho měli. Z těch, kteří zde měli příbuzné či blízké přátele již před svým příjezdem, využilo jejich zdejšího bydliště 19 osob, zbývajících 15 si našlo ubytování jinde. Pohostinnosti svých blízkých využili Srbové z Bosny a Hercegoviny, Moldavané, Číňan a také většina Vietnamců, naopak Mongolové a Ukrajinci si ubytování zajistili jinde.

Tab. 16: Struktura respondentů podle toho, zda měli v ČR příbuzné či přátele už před svým příjezdem

Kategorie	Celkem	Ano	Ne
muži	28	16	12
ženy	22	18	4
střední bez maturity	18	12	6
střední technické s maturitou	18	14	4
střední všeobecné s maturitou	5	5	0
vysokoškolské	9	3	6
20 - 24 let	8	5	3
25 - 29 let	10	8	2
30 - 34 let	5	3	2
35 - 39 let	6	5	1
40 - 44 let	8	7	1
45 - 49 let	7	4	3
50 - 59 let	6	2	4

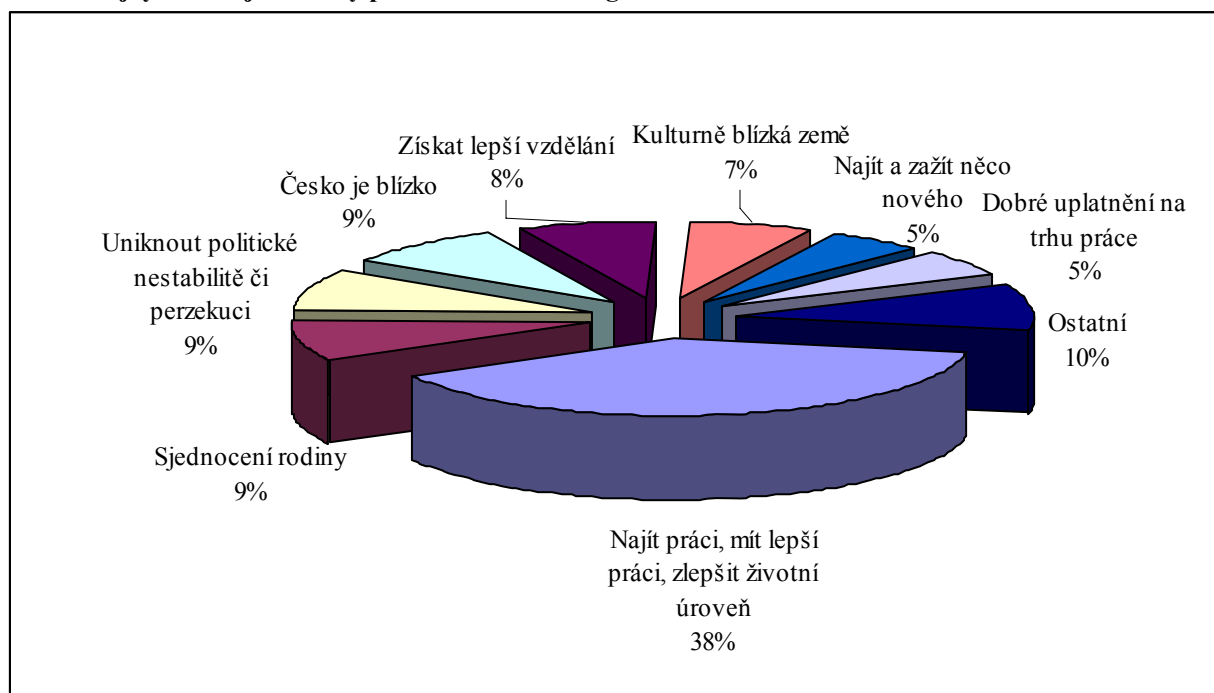
Nejvýznamnějším důvodem pro imigraci do České republiky bylo najít si práci a zlepšit si tak životní úroveň, ostatní důvody byly považovány za méně významné. Osm respondentů (16 %) vidí jako nejdůležitější důvod imigrace sjednocení rodiny, stejný počet hodnotí jako významný faktor únik politické nestability či perzekuci a pro obdobný počet cizinců byla důvodem imigrace mj. také blízká poloha České republiky. Důvodem pro příchod do ČR bylo pro sedm respondentů (14 %) snaha získat lepší vzdělání pro sebe či své děti. Šest dotazovaných považuje za významný faktor migrace do ČR také to, že se zde dorozumí a považuje Českou republiku za kulturně blízkou zemi.

Před nestabilní politickou situací či persekucí utekl do ČR občan Číny a občanka Ruska, kromě nich také jeden z Vietnamců, někteří Ukrajinci a Mongolové a překvapivě označil tento faktor migrace za významný také jeden občan Slovenska. Dobré uplatnění na trhu práce v ČR považují za významný faktor především Slováci a Ukrajinci.

Tab. 17: Významnost jednotlivých faktorů pro rozhodnutí o imigraci do ČR

Důvody	Významný	Důležitý	Napůl	Nedůležitý	Nevýznamný
Najít práci, mít lepší práci, zlepšit životní úroveň	36	3	1	0	10
Sjednocení rodiny	8	3	1	0	38
Založení rodiny, sňatek s Čechem/Češkou	2	2	2	0	44
Sjednocení s přáteli	3	2	1	2	42
Získat lepší vzdělání pro sebe nebo své děti	7	2	0	1	40
Uniknout politické nestabilitě či perzekuci	8	0	0	2	40
Uniknout náboženské perzekuci	1	0	0	2	47
Najít a zažít něco nového, „objevit Svět“	5	1	1	0	43
Uniknout z málo bezpečného prostředí	1	1	0	1	47
„Všichni sem chodí“, tak jsem šel taky	2	1	0	0	47
Česko je blízko	8	0	1	0	41
V Česku rozumím jazyku, kulturně blízká země	6	3	0	0	41
V Česku se mohu dobře uplatnit na trhu práce	5	2	2	0	41

Obr. 7: Nejvýznamnější faktory pro rozhodnutí o imigraci cizinců do ČR

Většina oslovených cizinců (72 %) tráví svůj pobyt v kraji Vysočina z důvodu podnikání či práce a přestože se jedná většinou o stěžejní důvod, tak pouze někteří zdůraznili, že jim jde hlavně o vyšší mzdu než v mateřské zemi. Z rodinných důvodů zde zůstává 16 % respondentů, především žen, a z důvodu přátelského prostředí a subjektivně pozitivních pocitů 12 % cizinců.

Tab. 18: Důvody pobytu v kraji Vysočina

Důvod	Celkem	Muži	Ženy
Podnikání, práce, mzda	36	22	14
Rodina	8	2	6
Líbí se mi tu, přátelské prostředí	6	4	2
Celkem	50	28	22

2.4. Pracovní podmínky pro cizince v kraji Vysočina

Nejrozsáhlejší část dotazníku byla zaměřena na otázky týkající se socioprofesionního zařazení cizinců, prostředí, ve kterém cizinec pracuje, na to, v jakém odvětví a v konkrétní profesi pracuje, jaké jsou jeho příjmy a výdaje a jak vidí situaci v ČR z hlediska lidské důstojnosti. Dle údajů Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí (VUPSV) působili na území kraje Vysočina k 30.6.2007 cizinci v následující struktuře:

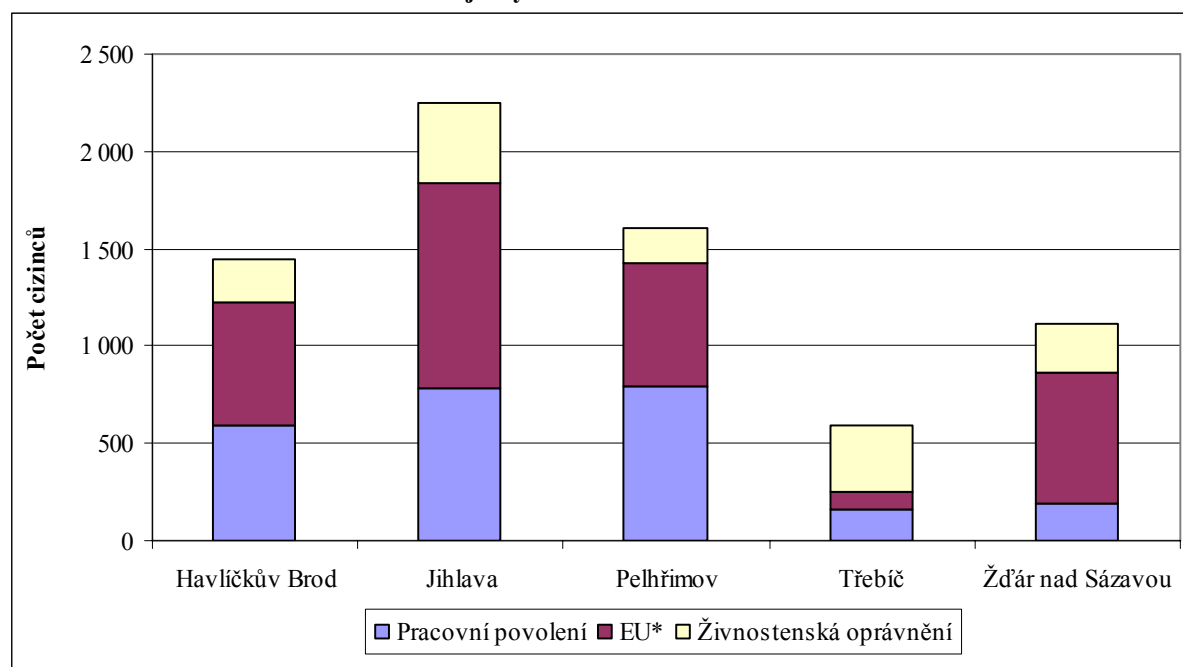
Tab. 19: Struktura cizinců v kraji Vysočina k 30.6.2007

Území	Celkem	Pracovní povolení	EU/EHP a Švýcarsko	Živnostenská oprávnění	Ostatní cizinci*	Podíl cizinců na pracovní síle
Havl. Brod	1 471	597	632	212	30	3,13
Jihlava	2 351	783	1 056	408	104	3,79
Pelhřimov	1 656	796	632	181	47	4,09
Třebíč	638	159	88	350	41	1,07
Žďár n. S.	1 139	194	674	242	29	1,94
kraj Vysočina	7 255	2 529	3 082	1 393	251	2,71

Pramen: Mezinárodní pracovní migrace v ČR, bulletin č. 19, VUPSV v.v.i., 2007

* ostatní cizinci zahrnují osoby z tzv. třetích zemí, kteří nepotřebují povolení k zaměstnání

Obr. 8: Struktura cizinců v okresech kraje Vysočina k 30.6.2007

* EU – státy Evropské unie, Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska

Na konci prvního pololetí působil v kraji Vysočina necelých 7,9 tis. cizinců s povolením k pobytu, z nichž téměř 7,3 tis. v kraji pracovalo (92,2 %). Rozmístění pracujících cizinců je výrazně odlišné od alokace všech usazených cizinců⁵. Nejvíce cizinců mělo zaměstnání v okrese Jihlava (32,4 %), zatímco v okrese Třebíč se jednalo pouze o 8,8 % z celkového počtu cizinců pracujících v kraji. Nejvíce z nich pocházelo ze zemí Evropské unie (EU),

⁵ Důvodem je to, že cizinci potřebující ke své práci pracovní povolení jsou evidováni v tom okrese, kde je jejich činnost provozována, nikoli v místě svého bydliště. Velmi dobře je to patrné na případě okresu Třebíč, kde žije více než 1,4 tis. cizinců, ale pracuje zde pouze 638 cizinců. Vzhledem ke stále přetrvávající nepříznivé situaci na trhu práce v tomto okrese je většina cizinců nucena hledat práci jinde.

Islandu, Lichtenštejnska, Norska (EHP) a Švýcarska (34,9 %), přičemž regionální rozdíly zde byly velmi zřetelné. Zatímco v okrese Jihlava byla koncentrována více než třetina z těchto zahraničních pracovníků (34,3 %), v okrese Třebíč jich bylo pouze 88 (2,9 %), což bylo po okrese Děčín nejméně ze všech okresů ČR.

Druhou nejsilnější skupinu cizinců tvořili ti, kteří pracují v kraji Vysočina na základě pracovního povolení (2,5 tis. osob, tj. 34,9 %). Za pozornost stojí, že nejvíce těchto cizinců bylo soustředěno v okrese Pelhřimov (31,5 % všech cizinců působících v kraji), o něco méně pak v okrese Jihlava (31,0 %), nejméně opět v okrese Třebíč (6,3 %). V posledně jmenovaném okrese tvořili nejsilnější skupinu cizinců osoby pracující na živnostenské oprávnění – bylo jich zde 25,1 % ze všech zahraničních podnikatelů v kraji, což byla hned druhá nejvyšší hodnota po okrese Jihlava (29,3 %).

Nejméně cizinců podnikajících na živnostenský list bylo v okrese Pelhřimov (13,0 %). Celkový úhrn cizinců však v tomto okrese překračuje 4 % ze zdejší pracovní síly, což je výrazně nad průměrem kraje Vysočina a nejvíce ze všech okresů kraje. V okrese Třebíč představují cizinci pouze 1,07 % pracovní síly, což je naopak 4. nejnižší hodnota ze všech okresů v ČR. Samotný kraj Vysočina vykázal podíl cizinců na celkové pracovní síle kraje ve výši 2,71 %, což je 5. nejnižší hodnota mezi kraji ČR.

Příčinou regionálních rozdílů na úrovni jednotlivých okresů je především situace na trhu práce. V okrese Jihlava a Pelhřimov působí řada nových zahraničních průmyslových subjektů, které postrádají pracovní sílu schopnou vykonávat méně kvalifikovanou činnost, většinou na třísměnný provoz a rovněž za nižší mzdu, nebo naopak kvalifikovanou pracovní sílu v některých všeobecně nedostatkových profesích (strojírenští dělníci, kovodělníci) a jsou tím pádem nuceni vyhledávat zahraniční pracovníky, a to především ze Slovenska a z tzv. třetích zemí, kteří potřebují pracovní povolení. Naopak okres Třebíč tyto zaměstnavatele v takové míře nemá a proto pokud zde cizinci působí, jedná se především o podnikatele ve stavebnictví a obchodu. Vzhledem k velkým rozdílům mezi usídlenými a bydlícími a zároveň pracujícími cizinci v okrese Třebíč je nasnadě, že mnoho cizinců žijících v tomto okrese vyjíždí za prací do jiných okresů kraje Vysočina, ale zřejmě také do Jihomoravského kraje, potažmo do Brna.

Tab. 20: Struktura respondentů podle současného socioprofesionního zařazení

Socioprofesionní zařazení	Celkem	Muži	Ženy
zaměstnanec	34	17	17
podnikatel	10	8	2
pracující důchodce	1	1	0
žena na MD	3	0	3
nezaměstnaný	1	1	0
student	1	1	0
Celkem	50	28	22

Mezi respondenty bylo 90 % těch, kteří v kraji vykonávali pracovní činnost, přičemž převažovali ti, kteří pracují jako zaměstnanci (68 %). Jako podnikatelé zde působí 20 % cizinců, jeden respondent byl pracující důchodce, mezi zbývajícími pěti byl jeden nezaměstnaný, jeden student a tři ženy na mateřské dovolené. Osoby, které nepracují, nebyly zahrnuty do další analýzy, takže vzorek cizinců pro tuto skupinu otázek činil 45 respondentů.

Zatímco mezi zaměstnanci převažovaly ženy (77,3 % všech šetřených žen, 60,7 % mužů), mezi podnikateli to byli muži (28,6 %, v případě žen jen 9,1 %). Dle jednotlivých

vzdělanostních kategorií nebyly zřejmé výrazné rozdíly – tři čtvrtiny respondentů bez maturity i s maturitou se řadily mezi zaměstnance, u vysokoškoláků byl tento podíl ještě o něco vyšší, naopak podnikala čtvrtina osob bez maturity a stejné procento osob se všeobecným středním vzděláním s maturitou, ale pouze 18,8 % s technickým vzděláním s maturitou. Ve zvýšené míře podnikají cizinci ve věku 25 – 29 let a také třetina respondentů ve věku 40 – 44 let a 50 – 59 let.

Tab. 21: Struktura respondentů zaměstnanců a podnikatelů podle vzdělání a věku

Kategorie	Zaměstnanec	Podnikatel
střední bez maturity	12	4
střední technické s maturitou	12	3
střední všeobecné s maturitou	3	1
vysokoškolské	7	2
20 - 24 let	6	1
25 - 29 let	6	3
30 - 34 let	3	1
35 - 39 let	5	1
40 - 44 let	4	2
45 - 49 let	6	0
50 - 59 let	4	2

Pouze čtyři podnikatelé z deseti uvedli, že zaměstnávají další pracovníky, ale pouze jeden z nich prozradil konkrétní počet (zaměstnává dva pracovníky). Dva podnikatelé měli v pracovním poměru jak svoje krajany, tak i Čechy, jeden zaměstnával pouze své krajany a jeden pracovníky různých národností. Z celkového počtu 10 podnikatelů jich 7 uvedlo, že jejich podnikání se týká poskytování služeb, dva podnikají ve výrobní oblasti a jeden v obchodní oblasti. Šest podnikatelů svoji činnost provozuje jako osoba samostatně výdělečně činná a čtyři při zaměstnání. Jako fyzická osoba podniká 8 respondentů, zbývající dva jsou společníky ve společnostech s ručením omezeným.

Nejvíce respondentů řadilo svoji práci do odvětví průmyslu a stavebnictví (71,1 %), a to 65,4 % mužů a 78,9 % žen. V odvětví služeb bylo zaměstnáno 22,2 % dotazovaných, dva muži pracovali v zemědělství a jeden ve vědě a výzkumu. V průmyslu a stavebnictví pracovali především respondenti se středním technickým vzděláním s maturitou a také více než dvě třetiny středoškoláků bez maturity a vysokoškoláků, zatímco v případě středoškoláků se všeobecným vzděláním to byla polovina. Druhá polovina pracovala ve službách. V průmyslu a ve stavebnictví se také uplatňovali především mladší ročníky respondentů (do 39 let) a nejstarší pracovníci, zatímco skupina osob ve věku 40 – 49 let byla soustředěna spíše do služeb. Pro Ukrajince je typickým zaměstnáním práce ve stavebnictví, pro občanky Mongolska zase v textilním a oděvním průmyslu.

Z celkového počtu 10 osob, které pracovaly ve službách, byly 3 zaměstnány v dopravě, 3 v pohostinství a ubytování, 1 ve zdravotnictví, 1 v obchodě a dvě konkrétní odvětví neuvedly. Z hlediska jednotlivých profesí převažovaly dělnické profese (celkem 31 osob se řadilo svojí činností mezi dělníky). Nejvíce osob pracovalo jako šičky a švadleny (12, tj. 26,7 %) a jako stavební dělníci (10, tj. 22,2 %). Mezi respondenty byli čtyři řidiči, dva pracovníci v administrativě, dva dělníci v kamenolomu a dvě operátorky na výrobních linkách. Byl zde i jeden lékař, jeden zdravotnický laborant a jedna vedoucí restaurace.

Tab. 22: Struktura respondentů podle odvětví, ve kterém pracují

Kategorie	Celkem	Zemědělství, lesnictví	Průmysl, stavebnictví	Služby	Věda a výzkum
muži	26	2	17	6	1
ženy	19	0	15	4	0
střední bez maturity	16	2	11	3	0
střední technické s maturitou	16	0	13	3	0
střední všeobecné s maturitou	4	0	2	2	0
vysokoškolské	9	0	6	2	1
20 - 24 let	7	0	7	0	0
25 - 29 let	8	1	6	1	0
30 - 34 let	5	0	4	1	0
35 - 39 let	6	0	6	0	0
40 - 44 let	6	1	2	3	0
45 - 49 let	7	0	3	4	0
50 - 59 let	6	0	4	1	1

Většina z pracujících cizinců (64,4 %) uvedla, že při práci v ČR využívá zcela nebo alespoň částečně zkušenosti z povolání, které vykonávali v mateřské zemi. Zbývajících 35,6 % osob svých dřívějších dovedností nevyužívá a pracuje ve zcela jiné oblasti než doma. Většinou zde zastávají méně kvalifikovanou práci než v mateřské zemi, přičemž nesrovnalosti se objevují mnohem výrazněji v případě žen, takže např. zdravotní sestry pracují v pohostinství a ubytování, administrativní pracovnice a účetní jako operátorky na lince či šičky a švadleny. Muži častěji vykonávají shodné či podobné povolání jako doma, především pokud se jedná o stavební dělníky či řidiče.

Tab. 23: Struktura respondentů podle toho, zda využívají svoje původní povolání při práci v ČR

Kategorie	Celkem	Ano, plně	Ano, částečně	Ne
muži	26	12	8	6
ženy	19	6	3	10
střední bez maturity	16	7	5	4
střední technické s maturitou	16	9	2	5
střední všeobecné s maturitou	4	1	2	1
vysokoškolské	9	1	2	6
20 - 24 let	7	1	3	3
25 - 29 let	8	2	1	5
30 - 34 let	5	3	0	2
35 - 39 let	6	1	2	3
40 - 44 let	6	5	1	0
45 - 49 let	7	3	3	1
50 - 59 let	6	3	1	2

Především osoby s vysokou školou nevyužívají svého původního povolání při práci v ČR, takže např. manažer firmy v Moldávii pracuje v ČR jako dělník, bývalý vietnamský voják jako obchodník apod. Pocit, že znalostí a dovedností z dřívějších zaměstnání dostatečně nevyužívají mají především mladší generace, hlavně ty ve věku 25 – 29 let, naopak starší si častěji myslí, že již podobnou práci dříve dělali.

Vybraný vzorek pracujících cizinců v průměru pracuje 46 hodin týdně, tedy déle než činí týdenní fond pracovní doby podle zákoníku práce platném v ČR. Extrémní počet

odpracovaných hodin vykázali vesměs muži pracující v některých dělnických profesích (dělníci v kamenolomu, dělník zajišťující úklid vagónů či řidiči), naopak klasickou týdenní pracovní dobu uváděli ženy pracující jako šičky a švadleny, operátorky na lince a také pracovníci ve zdravotnictví. Pouze 3 respondenti měli více než jeden pracovní poměr, a to dva stavební dělníci a jedna šička. Na druhé straně 80 % pracujících uvedlo, že alespoň občas pracují o víkendu, a to o něco častěji muži (80,8 %) než ženy (78,9 %). O víkendech pracují spíše středoškoláci bez maturity a také vysokoškoláci, z hlediska věku mladí lidé (20 – 24 let) a také osoby spadající do kategorie 35 - 39 let.

Tab. 24: Struktura respondentů podle toho, zda v ČR pracují i o víkendech

Kategorie	Celkem	Ano	Občas	Ne
muži	26	3	18	5
ženy	19	3	12	4
střední bez maturity	16	2	11	3
střední technické s maturitou	16	1	11	4
střední všeobecné s maturitou	4	0	3	1
vysokoškolské	9	3	5	1
20 - 24 let	7	0	7	0
25 - 29 let	8	0	4	4
30 - 34 let	5	1	2	2
35 - 39 let	6	1	5	0
40 - 44 let	6	1	4	1
45 - 49 let	7	1	5	1
50 - 59 let	6	2	3	1

Ze vzorku pracujících cizinců jich pouze šest neuvedlo, jaká je jejich průměrná měsíční mzda. Průměrná mzda celého vzorku činila 15,5 tis. Kč, tedy výrazně méně než činí průměrná mzda v ČR (21,5 tis. Kč). Aby pracovníci dosáhli vyšší mzdy, musí v mnoha případech pracovat větší počet hodin. Nízké mzdy (10 tis. Kč a méně) vykázaly především ženy pracující v oděvním průmyslu, naopak nadprůměrné mzdy (více než 20 tis.) měli z dělnických profesí především řidiči, dále lékař, pracovníce v ubytovacím zařízení, v administrativě a dokonce dvě šičky, které však musí na tuto mzdu pracovat až 50 hodin týdně. Stavební dělníci nejčastěji uváděli mzdy pohybující se pod hranicí 15 tis.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že průměrně zde cizinci utratí více než 3 tis. Kč za bydlení, přičemž se vyskytly tři případy, ve kterých bylo pracovníkům ubytování zajištěno zadarmo. Za stravu průměrně utratí 2,2 tis. Kč. Zatímco v případě útrat za bydlení se extrémy pohybovaly od 1 do 10 tis. Kč, v případě stravy se jednalo o 1 – 4 tis. Kč. Pouze čtyři respondenti přiznali, že část vydělané mzdy odevzdávají i někomu, kdo jim práci pomohl zajistit.

Vzhledem k tomu, že hlavním důvodem pobytu většiny cizinců na území ČR je výdělečná činnost a s tím související zajištění rodiny v mateřské zemi, byl jednou z otázek dotazníkového šetření také dotaz, zda posílají vydělané peníze domů rodině či přátelům. Chování respondentů je z tohoto hlediska téměř vyrovnané, neboť 42,2 % peníze domů neposílá, 37,8 % posílá pravidelně a 20 % nepravidelně. Pouze čtvrtina respondentů se středním všeobecným vzděláním s maturitou a naopak tři čtvrtiny s technickým vzděláním s maturitou posílá peníze domů. Lidé mladší 30 let domů peníze neposílají, naopak mezi osobami staršími převažují ti, kteří své blízké v mateřské zemi dotují. Především Mongolové

si peníze nechávají u sebe, nebo spíše nemají příliš finančních prostředků, které by domů posílali, zatímco většina Ukrajinců peníze domů odesílá.

Tab. 25: Struktura respondentů podle toho, zda posílají vydělané peníze domů rodině či přátelům

Kategorie	Celkem	Ano, pravidelně	Ano, nepravidelně	Ne
muži	26	10	5	11
ženy	19	7	4	8
střední bez maturity	16	7	1	8
střední technické s maturitou	16	6	6	4
střední všeobecné s maturitou	4	0	1	3
vysokoškolské	9	4	1	4
20 - 24 let	7	0	1	6
25 - 29 let	8	1	1	6
30 - 34 let	5	2	1	2
35 - 39 let	6	2	3	1
40 - 44 let	6	5	1	0
45 - 49 let	7	5	0	2
50 - 59 let	6	2	2	2

Nejvíce cizinců (23, tj. 51,1 %) pracuje v kraji Vysočina jak se svými krajany tak s občany ČR, 26,7 % v kolektivu různých národností a 13,3 % pouze s Čechy. Dva dotazovaní pracují jen se svými krajany a jeden samostatně.

Tab. 26: Struktura respondentů podle toho, jak se vyvíjí jejich postavení v současném zaměstnání

Kategorie	Celkem	Zhoršila	Stejná	Zlepšila
muži	26	1	6	19
ženy	19	1	11	7
střední bez maturity	16	0	7	9
střední technické s maturitou	16	1	4	11
střední všeobecné s maturitou	4	0	2	2
vysokoškolské	9	1	4	4
20 - 24 let	7	0	3	4
25 - 29 let	8	0	4	4
30 - 34 let	5	1	1	3
35 - 39 let	6	1	3	2
40 - 44 let	6	0	1	5
45 - 49 let	7	0	3	4
50 - 59 let	6	0	2	4

Respondenti byli také tázáni, jak se ve svém současném povolání cítí, jestli se jejich situace např. z hlediska platu nebo funkce zlepšila či zhoršila od té doby, co dané zaměstnání vykonávají. Většina z nich (57,8 %) měla ten názor, že je jejich situace lepší nebo dokonce mnohem lepší (13,3 % cizinců), podle 37,8 % oslovených zůstává více méně stejná a pouze 2 respondenti si myslí, že jsou na tom hůře než na počátku.

Mezi nespokojenými byl jednak stavební dělník z Ukrajiny s technickým středoškolským vzděláním s maturitou, jehož mzda činila méně než 10 tis. Kč a také vysokoškolačka z Mongolska, která doma pracovala v televizi a nyní jako inženýrka nevydělává ani 12 tis. Kč. Za zlepšující se považují svoji situaci hlavně středoškoláci, naopak vysokoškoláci vidí situaci

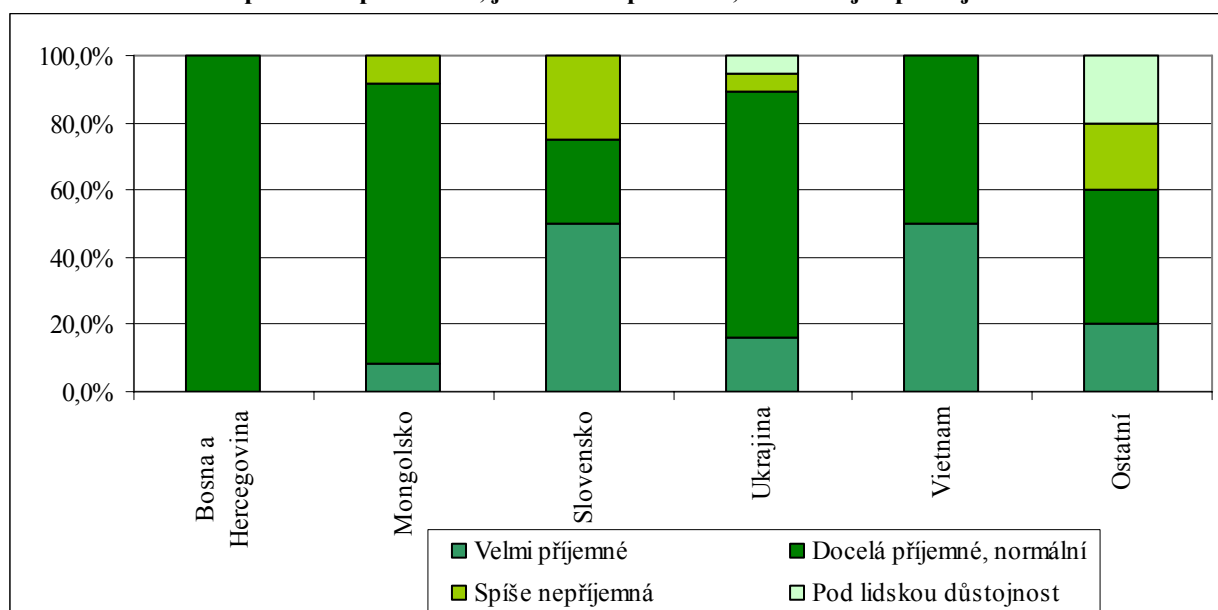
spíše jako stagnující. Pouze ve věkové kategorii 35 – 39 let převažují pesimistické názory na pracovní postup, nejpříznivěji situaci naopak hodnotí respondenti ve věku 40 – 44 let.

Vcelku pozitivně se cizinci vyjadřovali k atmosféře v pracovním kolektivu z hlediska lidské důstojnosti a celkového prostředí, ve kterém žijí. Celkem 31 respondentů (68,9 %) hodnotí prostředí v ČR jako normální a docela příjemné, 8 dokonce jako nadprůměrně kvalitní a velmi příjemné (17,8 %). Pouze 4 dotázaní vyhodnotili situaci jako spíše těžší a nepříjemnou a dva zde dle svého vyjádření žijí pod lidskou důstojnost, ale musí to strpět, neboť jejich rodiny potřebují vydělané peníze (jednalo se o jednu ženu z Ukrajiny a jednoho muže z Moldávie, přičemž oba uvedli, že pracují 60 hodin týdně, ale jejich mzda činila 14 a 16 tis. Kč). Velmi příjemně hodnotí zdejší situaci středoškoláci bez maturity, ale žádný všeobecně středoškolsky vzdělaný respondent s maturitou. Také mladší lidé do 34 let vnímají prostředí, v němž žijí, jako příjemné, zatímco starší generace jeho kvalitu z hlediska lidské důstojnosti nepřeceňuje.

Tab. 27: Struktura respondentů podle toho, jak se cítí v prostředí, v němž žijí a pracují

Kategorie	Velmi příjemně	Normálně	Spíše nepříjemně
muži	5	19	1
ženy	3	12	3
střední bez maturity	4	11	0
střední technické s maturitou	3	11	1
střední všeobecné s maturitou	0	3	1
vysokoškolské	1	6	2
20 - 24 let	2	4	1
25 - 29 let	2	6	0
30 - 34 let	2	3	0
35 - 39 let	0	3	2
40 - 44 let	0	5	1
45 - 49 let	0	6	0
50 - 59 let	2	4	0

Obr. 9: Struktura respondentů podle toho, jak se cítí v prostředí, v němž žijí a pracují

2.5. Forma a způsob bydlení cizinců v kraji Vysočina

Celkem tři otázky se věnovaly také bydlení cizinců v kraji Vysočina. Zde již analyzovaný soubor opět představoval 50 respondentů. Nejvíce oslovených bydlí v bytě (66 %), o něco více než čtvrtina (26 %) na ubytovnách, 14 % pak v domech a stejný podíl v jedné z místností domu či bytu. V ubytovnách žije 32,1 % mužů, ale jen 18,2 % žen. Muži také mnohem častěji než ženy vyhledávají ubytování v domech, ženy častěji než muži obývají pouze místnosti v bytové jednotce.

V bytech bydlí polovina všech středoškoláků bez maturity a také osob se středním technickým vzděláním s maturitou, u zbývajících vzdělanostních kategorií jsou častěji zastoupeny také jiné formy bydlení, i když bydlení v bytech i je i v těchto případech nejčetnější. Byty obývají především cizinci spadající do střední věkové kategorie 30 – 39 let (více než 80 % z těchto cizinců v tomto věku bydlí v bytech) a také nejmladší cizinci (62,5 %). Cizincům starším 45 let nevdají ubytování v ubytovnách nebo v místnostech domů či bytů. Domy vyhledávají spíše osoby ve věku 40 – 45 let.

Tab. 28: Struktura respondentů podle toho, v jakém ubytovacím zařízení bydlí

Kategorie	Celkem	Ubytovna	Dům	Byt	Místnost
muži	28	9	6	11	2
ženy	22	4	1	12	5
střední bez maturity	18	5	2	9	2
střední technické s maturitou	18	5	2	9	2
střední všeobecné s maturitou	5	1	1	2	1
vysokoškolské	9	2	2	3	2
20 - 24 let	8	1	1	5	1
25 - 29 let	10	4	0	3	3
30 - 34 let	5	1	0	4	0
35 - 39 let	6	0	0	5	1
40 - 44 let	8	3	3	2	0
45 - 49 let	7	4	1	2	0
50 - 59 let	6	0	2	2	2

Rozdíly ve způsobu bydlení existují také z hlediska jednotlivých národností. Zatímco Slováci podobně jako Vietnamci neobývají ubytovny a preferují byty, v případě Ukrajinců bydlel stejný podíl v ubytovnách jako v bytech (30 %), Mongolové byty rovněž upřednostňovali (58,3 %), i když také na ubytovnách jich žila třetina.

Pouze 14 % respondentů uvedlo, že dům či byt vlastní, ostatních 86 % osob bydlelo v podnájmu. Více než třetina (36 %) dotazovaných bydlela sama, ostatní s někým, konkrétně 44 % osob s rodinnými příslušníky, přičemž průměrná velikost takovéto rodiny byla 2,5 osob, 38 % osob bydlelo s přáteli, známými nebo spolupracovníky – zde činila průměrná velikost domácnosti 2,8 osob. S přáteli, známými a spolupracovníky bydleli respondenti především v bytě nebo na ubytovně, s rodinnými příslušníky v převažujícím množství případů v bytě nebo v domě. Maximální počet členů jedné rodiny byl 6, jedné domácnosti známých a přátel 5 osob.

2.6. Sociální status cizinců působících v kraji Vysočina

Stejně jako v každé společnosti dochází i v České republice k diferenciaci lidí podle majetkového a sociálního postavení. V rámci dotazníkového šetření byli proto cizinci dotazováni na to, do jaké skupiny (chudí, střední vrstva, bohatí) by se řadili ve srovnání s obyvateli ČR a ve srovnání se svými krajany.

Tab. 29: Struktura respondentů podle toho, jak se cítí ve srovnání se všemi obyvateli ČR

Kategorie	Celkem	Chudí a spíše chudí	Střední vrstva	Bohatí a spíše bohatí
muži	28	4	22	2
ženy	22	3	19	0
střední bez maturity	18	3	14	1
střední technické s maturitou	18	1	17	0
střední všeobecné s maturitou	5	2	3	0
vysokoškolské	9	1	7	1
20 - 24 let	8	3	5	0
25 - 29 let	10	1	8	1
30 - 34 let	5	1	4	0
35 - 39 let	6	0	6	0
40 - 44 let	8	1	7	0
45 - 49 let	7	0	7	0
50 - 59 let	6	1	4	1

Většina dotazovaných se ve srovnání s obyvateli ČR zařadila mezi střední vrstvu (82 %), 14 % mezi chudé a pouze 4 % mezi bohaté. Členem střední vrstvy se cítila být více než $\frac{3}{4}$ respondentů spadajících do všech vzdělanostních kategorií s výjimkou těch se středním všeobecným vzděláním s maturitou, z níž se 40 % definovalo jako chudí. Jako chudá ve srovnání s domácím obyvatelstvem se cítí také šestina cizinců bez maturity. Mezi chudé se řadí hlavně lidé na opačných koncích věkové stupnice - mladí (do 25 let) a starší 50 let.

Tab. 30: Struktura respondentů podle toho, jak se cítí ve srovnání se svými krajany

Kategorie	Celkem	Chudí a spíše chudí	Střední vrstva	Bohatí a spíše bohatí
muži	28	3	20	5
ženy	22	1	18	3
střední bez maturity	18	1	15	2
střední technické s maturitou	18	0	14	4
střední všeobecné s maturitou	5	2	3	0
vysokoškolské	9	1	6	2
20 - 24 let	8	1	7	0
25 - 29 let	10	1	7	2
30 - 34 let	5	1	3	1
35 - 39 let	6	0	5	1
40 - 44 let	8	0	7	1
45 - 49 let	7	1	4	2
50 - 59 let	6	0	5	1

Ve srovnání se svými krajany se zvýšil počet respondentů, kteří si připadají bohatší (16 %), zatímco podíl chudých poklesl (na 8 %). Do střední třídy spadalo 76 % dotazovaných.

Bohatšími se cítí více než pětina vysokoškoláků a také osob se středním vzděláním technickým s maturitou a desetina cizinců bez maturity. Mezi bohatší než jejich krajané se řadí také pětina osob ve věku 25 – 34 let a ještě větší procento cizinců ve věku 45 – 49 let (28,6 %), ale nikdo mladší 25 let.

2.7. Vztah cizinců k mateřské zemi

Dotazníkové šetření se soustředilo na osoby, které mají na území ČR nějakou formu povolení k pobytu, nikoli tedy na tzv. pendlery, tzn. osoby, které dojíždí za zaměstnáním do zahraničí v denních, maximálně dvoutýdenních intervalech. Většina dotazovaných cizinců (86 %) však alespoň občas domů jezdí, a to nejčastěji jednou za půl roku nebo jednou za rok (v obou případech 22 % odpovědí). Pětina respondentů jezdí domů jednou za měsíc, 14 % dotazovaných jednou za čtvrt roku a 8 % méně často než jednou za rok. Zatímco domů na krátké návštěvy jezdí všichni muži, 14 % žen se tímto způsobem domů nevrací – zde především záleží na vzdálenosti rodné země (v případě Mongolek a Číňana) nebo na způsobu povolení k pobytu (Ruska z Čečenska žijící zde v azylu).

Všichni respondenti jsou během svého pobytu na území ČR v kontaktu se svou rodinou či přáteli v mateřské zemi, a to nejčastěji jednou za týden pomocí telefonu či e-mailu (54 % případů). Celkem 34 % osob uvedlo, že je v kontaktu s lidmi doma dokonce téměř denně a pouze 12 % osob je s nimi ve spojení méně často, zhruba dvakrát za měsíc. Ženy jsou s mateřskou zemí v častějším kontaktu než muži, kterým stačí ve většině případů komunikace jednou za týden. Výrazné rozdíly mezi vzdělanostními či věkovými kategoriemi v četnosti komunikace s domovem nebyly zaznamenány.

2.8. Perspektivy dalšího pobytu na území kraje Vysočina

Polovina respondentů má jasno v tom, jestli chtějí v České republice zůstat navždy nebo se vrátit domů, druhá polovina ještě neví. Rozhodnutí jsou především muži (60,7 %), zatímco ženy většinou váhají - 63,6 % neví, jak bude postupovat. Stejný problém převažuje u osob se středním všeobecným vzděláním s maturitou (80 % nerozhodnutých) a s vysokoškolským vzděláním (2/3 nerozhodnutých). Pouze v případě osob mladších 25 let je většina již rozhodnuta, u ostatních věkových kategorií převažují ti nemající jasno v tom, jaké jsou jejich další cíle.

Mezi rozhodnutými mírně převažují ti, kteří se vrátit chtějí (52 % rozhodnutých). Jedná se především o osoby se středním technickým vzděláním s maturitou (58,3 % z již rozhodnutých cizinců se chce vrátit domů) a z hlediska věku především ty ve věkové kategorii 25 - 29 let (okolo 80 %), ale také dvě třetiny cizinců starších 50 let a stejný podíl osob ve věku 35 – 39 let.

Z celkového počtu 38 respondentů, kteří nechtějí v České republice zůstat nebo neví, jestli se vrátí do mateřské země, jich celkem 60,5 % předpokládá, že zůstane v ČR ještě déle než dva roky, 23,7 % uvažuje o 1 – 2 letech pobytu, 13,2 % o půl roce až roce a pouze 2,6 % respondentů o době kratší než 3 měsíce. Většina z cizinců (84,2 %), kteří se chtějí po určité době vrátit do své mateřské země, však uvažuje o tom, že se za prací do ČR opět vrátí, pouze 15,8 % - spíše starších občanů hlavně z Ukrajiny - již o návratu neuvažuje.

Tab. 31: Struktura respondentů podle toho, zda chtějí zůstat v České republice

Kategorie	Celkem	Ano	Ne	Ještě neví
muži	28	8	9	11
ženy	22	4	4	14
střední bez maturity	18	5	4	9
střední technické s maturitou	18	5	7	6
střední všeobecné s maturitou	5	0	1	4
vysokoškolské	9	2	1	6
20 - 24 let	8	3	3	2
25 - 29 let	10	1	4	5
30 - 34 let	5	1	0	4
35 - 39 let	6	1	2	3
40 - 44 let	8	3	1	4
45 - 49 let	7	2	1	4
50 - 59 let	6	1	2	3

2.9. Shrnutí

Z celkového počtu 50 oslovených respondentů, kteří ve vytipovaných termínech srpna a září 2007 navštívili Oblastní oddělení cizinecké policie v Jihlavě, bylo 28 mužů a 22 žen. Ve vzorku byly nejčastěji zastoupeny osoby ve věku 25 – 29 let a ty se středním vzděláním s maturitou, z nichž většina vystudovala technické obory. Absolutní většina dotazovaných již uzavřela manželství. Dvě pětiny cizinců ve vzorku bylo bez náboženského vyznání, obdobný podíl vyznával některé z křesťanských náboženství, především pravoslavné. Byl zde zastoupen také islám a buddhismus.

V důsledku místa konání dotazníkového šetření (oddělení cizinecké policie v Jihlavě) se jako dominující dle státního občanství jeví občané Ukrajiny a Mongolska, zatímco ve skutečnosti jsou druhou nejsilnější skupinou cizinců v kraji Vysočina Slováci. Pouze výjimečně uvádějí cizinci jiné státní občanství než národnost. Většina z nich pocházela vždy z části země bližší hranicím ČR (ze Slovenska z oblasti Pováží, z Ukrajiny z oblasti zakarpatské, Lvovské a Ivano-Frankivské), v případě vzdálenějších zemí pak z velkých měst (Ulánbátar, Ha Noi). V České republice žijí tito cizinci převážně ve městech, která pak hodnotí jako malá (Jihlava, Třebíč, Třešť, Polná). Pouze zlomek z nich pracuje v jiné obci než bydlí. Většina cizinců bydlí v kraji Vysočina v bytech, které mají v podnájmu. Převažují několikačlenné domácnosti, ať už tvořené rodinnými příslušníky nebo přáteli a známými, přičemž prvně uvedené domácnosti obývají především byty a domy a jsou v průměru o něco menší než domácnosti přátel či známých.

Na základě předchozí analýzy lze konstatovat, že cizinci získávají informace o možnosti migrovat do ČR především od svých příbuzných či známých, kteří zde již pobývali nebo zde pobývají, přičemž po svém příjezdu si většina z těch, kteří chtějí pracovat, shání zaměstnání sama, bez využití zprostředkovatelských agentur nebo známostí svých přátel. Většina cizinců také migruje bez rodinných členů, ale ti jsou v mnoha případech již v České republice uchyceni. Větší část cizinců pak u svých příbuzných nebo známých alespoň ze začátku bydlí.

Nejdůležitějším faktorem migrace je stále práce (pouze 5 osob v době šetření nepracovalo), i když někteří migrují do ČR také z důvodu sjednocení rodiny či pocitu většího bezpečí před

politickou nebo náboženskou persekucí. Dotazníkové šetření však nepotvrdilo, že by sjednocení rodiny bylo nejdůležitějším faktorem pro osoby, které v ČR pobývají na trvalý pobyt. I v případě těchto cizinců měl největší význam pro jejich přítomnost faktor zaměstnání. Přitažlivá je ČR také z důvodu menších jazykových bariér pro některé jiné slovanské národy a vlivem kulturní blízkosti. Nejvíce cizinců je schopná dorozumět se česky velmi dobře, pouze zlomek z nich neumí česky vůbec.

Mezi cizinci vyhledávajícími služby cizinecké policie v Jihlavě dominují ti, kteří v kraji Vysočina pobývají na základě povolení k dlouhodobému pobytu, poté následují cizinci s vízem k dlouhodobému pobytu a s trvalým pobytem. Cizinci pracují na území kraje především jako zaměstnanci, méně se jich věnuje podnikání. Pokud podnikají, málokdy zaměstnávají další své krajany. Podnikají hlavně ve službách, a to převážně jako fyzická osoba samostatně výdělečně činná. Většina pracujících cizinců působí ve výrobním sektoru, především v průmyslu a stavebnictví, konkrétně převažují profese stavebních dělníků typické pro pracovníky z Ukrajiny a profese šiček a švadlen v oděvním průmyslu charakteristické pro pracovníce z Mongolska. Cizinci zde pracují spíše v méně kvalifikovaných pozicích než na které mají vzdělání, ale svých zkušeností z předchozích povolání v mateřské zemi využívají alespoň částečně. Cizí státní příslušníci pracují déle než je v ČR obvyklé (průměrně 46 hodin) a vydělávají méně než je průměrná mzda v ČR (15,5 tis. Kč). Za ubytování platí zhruba 3 tis., za stravu 2,2 tis. za měsíc. Pouze osoby s vyššími příjmy posílají peníze domů svým blízkým, a to většinou pravidelně. Vlastní situaci v zaměstnání považuje většina cizinců za zlepšující se a podmínky, ve kterých v kraji Vysočina žijí a pracují, hodnotí z hlediska lidské důstojnosti spíše za normální a docela příjemné.

Z odpovědí respondentů týkajících se sociálního statusu vyplynulo, že zatímco ve srovnání s domácím obyvatelstvem se cítí být především součástí tzv. „střední třídy“ a více je těch, kteří se cítí být chudšími než bohatšími, ve srovnání s vlastními krajany sice opět převažují ti spadající do střední třídy, ale bohatších je již mnohem více a kromě výjimek z řad mladých lidí a osob se středním všeobecným vzděláním s maturitou je více těch, kteří se cítí bohatší než jejich krajané. Většina dotazovaných cizinců jezdí domů na krátké návštěvy, a to zhruba jednou za půl roku či jednou za rok. Všichni respondenti jsou během svého pobytu na území ČR v kontaktu se svou rodinou či přáteli v mateřské zemi, a to nejčastěji jednou za týden pomocí telefonu či e-mailu. Přesto je vztah poloviny respondentů k mateřské zemi poněkud rozpačitý, neboť nemají jasno v tom, jestli se domů chtějí vrátit nebo ne. Z těch, kteří rozhodnutí jsou, mírná většina nechce v ČR zůstat natrvalo, ale počítají s návratem, i když mnoho z nich i z těch, kteří dosud rozhodnutí nejsou, předpokládá, že zde zůstanou ještě déle než dva roky. Zároveň by se absolutní většina z nich chtěla v budoucnu za práci do ČR ještě vrátit.

3. Pracovní migrace v česko-rakouském pohraničí („pendlování“)

3.1. Hlavní parametry průzkumu

Dotazníkové šetření osob vyjíždějících za prací do zahraničí se uskutečnilo v květnu roku 2007 na území příhraničních obcí Jihomoravského a Jihočeského kraje a kraje Vysočina v mikroregionu pracovně označovaném jako Jemnicko. Šetření byli obyvatelé celkem 19 obcí, a to z Jihomoravského kraje obyvatelé pěti obcí z okresu Znojmo (Blížkovice, Korolupy, Lubnice, Uherčice a Vratěšín), z Jihočeského kraje obyvatelé dvou obcí z okresu Jindřichův Hradec (Dešná a Písečné) a obyvatelé 12 obcí z kraje Vysočina z okresu Třebíč (Bačkovice, Dešov, Jemnice, Jiratice, Kdousov, Kostníky, Mladoňovice, Moravské Budějovice, Nové Syrovice, Pálovice, Police a Třebelovice). I v případě tohoto průzkumu byli šetřeni všichni respondenti, kteří byli ochotni s tazateli komunikovat o své práci v zahraničí, takže také zde nebyl vzorek respondentů plně reprezentativní z hlediska struktury místních obyvatel podle věku a vzdělání (viz tab. č. 32 a 33).

Dotazník byl zaměřen na osoby, které dojíždí nebo někdy dojížděly do zaměstnání do zahraničí s každodenní až čtrnáctidenní frekvencí. Pomocí 29 otázek bylo zjišťováno, zda respondent pochází z pohraničí, kdy začal s pendlováním, kam, v jaké době, jak dlouho a jakým dopravním prostředkem dojížděl za prací, za jakým účelem a s kým. Další část dotazníku se týkala toho, v jakém odvětví v zahraničí pracoval či pracuje, a to včetně konkrétní činnosti, zda práce odpovídá jeho kvalifikaci, jakým způsobem si práci sehnal a jak se cítí v prostředí, ve kterém pracuje. V třetí části odpovídal respondent na otázky týkající se toho, jak se změnil jeho život v obci kde žije od té doby, co začal dojíždět za prací do zahraničí, ať už z hlediska finančního, pracovního či společenského.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 83 respondentů. Pouze dvě otázky umožňovaly více odpovědí, a to otázka týkající se důvodů, pro jaké hledal respondent práci v zahraničí, a způsobů, jak využívají respondenti peněz vydělaných v zahraničí. Ostatní odpovědi byly jednoznačné.

3.2. Struktura respondentů účastnících se dotazníkového šetření

Dle sčítání lidu v roce 2001 spadalo v obcích pracovního mikroregionu Jemnicko do věkové kategorie 20 a více let 14 258 osob, z toho nejvíce do skupiny osob starších 60 let (25,1 %). Z celkového počtu respondentů však bylo podchyceno pouze 7 osob ve věku nad 60 let, které někdy pendlovali či pendlují za prací do zahraničí (8,4 % všech respondentů). Tato věková kategorie byla postižena nejméně reprezentativně, což je na druhé straně logické vzhledem k nízké ekonomické aktivitě obyvatel v tomto věku. Méně než v celkové populaci příslušných obcí bylo šetřením podchyceno také obyvatelstvo mladší 30 let (16,9 %). Ve srovnání s celkovým počtem obyvatel v daném věku se dotazníkového šetření zúčastnilo nejvíce respondentů z věkové skupiny 40 – 49 let; zatímco mezi všemi obyvateli tito tvořili 19,0 %, mezi respondenty to bylo 31,3 %. Větší než v celkové populaci obcí byl také v analyzovaném vzorku podíl osob ve věku 30 – 39 let a 50 – 59 let.

Obdobně je možné uvést strukturu obyvatel obcí, v nichž bylo provedeno dotazníkové šetření, a získaného vzorku respondentů podle vzdělání. Největší skupinu mezi respondenty stejně jako mezi všemi obyvateli tvořily osoby se středním vzděláním bez maturity, ale zatímco ve výběrovém souboru to bylo 68,7 %, mezi všemi obyvateli obcí 41,2 %. O něco větší byl mezi

respondenty také podíl středoškoláků s maturitou, ale u zbývajících dvou vzdělanostních kategorií se nepodařilo podchytit odpovídající procento respondentů. Především ve skupině osob s nejvýše základním vzděláním byly rozdíly značné – na všech obyvatelích obcí se tito podíleli 28,7 %, zatímco ve vzorku respondentů pouze 2,4 %. Je však třeba upozornit, že v obyvatelstvu se jednalo o všechny osoby starší 15 let, kdežto šetření se zaměřovalo na osoby pracující, z nichž nejmladším bylo již více než 20 let. Vysokoškoláci tvořili z celkového počtu obyvatel 5,5 %, ve vzorku dotazovaných 3,6 %.

Tab. 32: Struktura obyvatel starších 20 let v příslušných obcích a respondentů podle věku

Věková kategorie	Obyvatelstvo celkem		Respondenti	
	abs.	%	abs.	%
20 - 29 let	3 191	22,4	14	16,9
30 – 39 let	2 577	18,1	19	22,9
40 – 49 let	2 713	19,0	26	31,3
50 - 59 let	2 195	15,4	17	20,5
60 a více let	3 582	25,1	7	8,4
Celkem	14 258	100,0	83	100,0

Pramen: Věkové složení a pohyb obyvatelstva v kraji Vysočina v roce 2006, ČSÚ Jihlava, 2007

Tab. 33: Struktura obyvatel 15letých a starších v příslušných obcích a respondentů podle vzdělání

Vzdělanostní kategorie	Obyvatelstvo celkem		Respondenti	
	abs.	%	abs.	%
základní	4 449	28,7	2	2,4
střední bez maturity	6 380	41,2	57	68,7
střední s maturitou	3 823	24,7	21	25,3
vysokoškolské	850	5,5	3	3,6
Celkem	15 502	100,0	83	100,0

*podíl respondentů na 10 tis. obyvatel kraje

Většina dotazovaných uvedla, že má národnost českou (83,1 %), zbývajících 16,9 % mělo národnost moravskou. K moravské národnosti se hlásily spíše ženy než muži (27,3 % žen uvedlo moravskou národnost, ale jen 13,1 % mužů). Z hlediska rodinného statusu je již situace pestřejší, i když většina dotazovaných (65,1 %) je ve stavu manželském, pouze 22,9 % je svobodných, a to především v případě mužů (24,6 % dotazovaných mužů bylo svobodných). Dále se průzkumu zúčastnilo 7,2 % rozvedených a 4,8 % ovdovělých osob.

Tab. 34: Struktura respondentů podle rodinného statusu a pohlaví

Rodinný status	Celkem	Muži	Ženy
ženatý/vdaná	54	40	14
svobodný/á	19	15	4
rozvedený/á	6	4	2
vdovec/vdova	4	2	2
Celkem	83	61	22

Největší skupinu respondentů tvořily osoby se středním vzděláním bez maturity (68,7 %), mezi nimiž převažovali muži (75,4 %), i když také u žen toto vzdělání dominovalo (50,0 %). Ve vzorku bylo také 25,3 % středoškoláků s maturitou - zde byl vyšší podíl u žen (36,4 %) než u mužů (21,3 %), 3,6 % vysokoškoláků a 2,4 % osob s nejvýše základním vzděláním.

Tab. 35: Struktura respondentů podle vzdělání a pohlaví

Vzdělání	Celkem	Muži	Ženy
základní	2	0	2
střední bez maturity	57	46	11
střední s maturitou	21	13	8
vysokoškolské	3	2	1
Celkem	83	61	22

Celkem 73,5 % respondentů udalo, že jsou v současnosti zaměstnanci, ať už domácí či zahraniční společnosti, u které pracují v zahraničí, pouze 12,1 % uvedlo, že podnikají, 6,0 % respondentů bylo již v důchodu, stejný podíl i nezaměstnaných osob a 2,4 % uvedlo, že studuje.

Tab. 36: Struktura respondentů podle pracovního zařazení

Pracovní zařazení doma	Celkem	Muži	Ženy
zaměstnanec	61	45	16
podnikatel	10	8	2
důchodce	5	3	2
nezaměstnaný	5	4	1
student	2	1	1
Celkem	83	61	22

Z celkového počtu respondentů se k otázce náboženského vyznání vyjádřilo 74 osob (89,2 %), z toho 44 uvedlo, že je bez vyznání (59,5 %), 29 že vyznává nějaké z křesťanských náboženství (39,2 %) a jeden byl jiného než křesťanského vyznání. Obyvatelstvo pendlující za prací do zahraničí bylo tedy méně religiózní než všichni obyvatelé kraje Vysočina (bez vyznání 47,1 %).

Průměrný počet členů domácnosti všech respondentů byl 3,1 osob, nejmenší byly jednočlenné domácnosti, největší pětičlenné, které byly však nejméně četné (11 případů), zatímco nejčetnější byly čtyřčlenné domácnosti (24 případů). Životní úroveň většiny domácností se jeví jako spíše dobrá (73,5 %), přičemž optimističtější vidí svoji situaci muži než ženy – celkem 82,0 % mužů hodnotí svoji životní úroveň jako velmi dobrou či spíše dobrou, u žen je to 72,7 %. Spíše špatná je životní situace v 18,1 % případů, velmi špatná ve 2,4 % případů.

Tab. 37: Struktura respondentů podle životní úrovně domácnosti

Životní úroveň	Celkem	Muži	Ženy
velmi dobrá	5	3	2
spíše dobrá	61	47	14
spíše špatná	15	10	5
velmi špatná	2	1	1
Celkem	83	61	22

Zatímco respondenti pocházející z obcí okresu Třebíč považují svoji životní úroveň za velmi dobrou nebo spíše dobrou v 85 % případů, ti z obcí v okrese Jindřichův Hradec pouze ve 2/3 případů a v okrese Znojmo dokonce ještě o něco méně. Podrobněji se na názor respondentů na místo jejich bydliště zaměřuje následující kapitola.

3.3. Úroveň života v místě bydliště respondentů

Nejvíce osob účastnících se dotazníkového šetření pocházelo z Jemnice (33,7 %), více než 5 také z Dešné (9,6 %), Police (8,4 %) a Uherčic (7,2 %). Zatímco z každé obce byl dotazníkovým šetřením podchycen alespoň jeden muž, ženy pendlující do zahraničí za prací byly zjištěny pouze v 6 obcích. Ve všech případech byly obce, ve kterých respondenti žili, zároveň místem jejich trvalého bydliště. Z celkového počtu 83 respondentů bylo 60 rodáků (71,7 % mužů, 78,3 % žen). Celkem 23 osob (27,7 %) se do pohraničí přistěhovalo, ale pouze 16 z nich dokázalo uvést, v jakém roce. Většina z nich se přistěhovala do roku 1989 (9 osob), 6 pak v devadesátých letech minulého století a jeden v roce 2001.

Tab. 38: Struktura respondentů podle obcí, z nichž pocházeli

Obec trvalého bydliště	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Bačkovice	1	1,2	1	1,6	0	0,0
Blížkovice	1	1,2	1	1,6	0	0,0
Dešná	8	9,6	8	13,1	0	0,0
Dešov	4	4,8	4	6,6	0	0,0
Jemnice	28	33,7	18	29,5	10	45,5
Jiratice	4	4,8	4	6,6	0	0,0
Kdousov	1	1,2	1	1,6	0	0,0
Korolupy	2	2,4	1	1,6	1	4,5
Kostníky	4	4,8	1	1,6	3	13,6
Lubnice	2	2,4	2	3,3	0	0,0
Mladoňovice	1	1,2	1	1,6	0	0,0
Moravské Budějovice	4	4,8	3	4,9	1	4,5
Nové Syrovice	2	2,4	1	1,6	1	4,5
Pálovice	2	2,4	2	3,3	0	0,0
Písečné	1	1,2	1	1,6	0	0,0
Police	7	8,4	3	4,9	4	18,2
Třebelovice	2	2,4	2	3,3	0	0,0
Uherčice	6	7,2	6	9,8	0	0,0
Vratěšín	3	3,6	1	1,6	2	9,1
Celkem	83	100,0	61	100,0	22	100,0

Většina respondentů je v místě svého bydliště spokojena nebo dokonce velmi spokojena (55,4 %), pouze 16,9 % je nespokojena či velmi nespokojena. Spokojenost vládne spíše mezi ženami (59,1 % dotazovaných žen je spokojená s životem v obci), zatímco 18,0 % mužů je nespokojeno se situací v obci, v níž žijí.

Spokojeni s životem ve své obci jsou především ti, kteří ohodnotila svoji životní úroveň jako velmi dobrou či dobrou (51,8 %), naopak 9,6 % dotazovaných ohodnotilo svoji životní úroveň jako špatnou a zároveň také vyjadřují nespokojenost s životem v obci, kde mají trvalé bydliště. Pouze 7,2 % respondentů je nespokojených s životem v obci, přestože svoji životní úroveň považují za spíše dobrou. Na druhé straně se ve vzorku dotazovaných vyskytovalo 3,6 % osob, které jsou spokojeni s životem ve své obci, i když svoji životní úroveň hodnotí jako spíše špatnou.

Tab. 39: Struktura respondentů podle spokojenosti se životem v místě bydliště a podle pohlaví

Spokojenost s životem v obci	Celkem	Muži	Ženy
velmi spokojen	7	6	1
spokojen	39	27	12
ani tak, ani tak	23	17	6
nespokojen	10	8	2
velmi nespokojen	4	3	1
Celkem	83	61	22

Velmi spokojeni nebo spokojeni jsou spíše obyvatelé malých obcí, jako jsou Bačkovice, Blížkovice, Jiratice, Kdousov a Pálovice, nadpoloviční většina respondentů s tímto názorem pocházela také z Jemnice, Police a Kostníků. Naopak polovina respondentů z Korolup, Nových Syrovic a Třebelovic je s životem v obci nespokojena či velmi nespokojena a stejně tak třetina dotazovaných z Uherčic a Vratěná. V úhrnu dle jednotlivých okresů, na jejichž území se šetření provádělo, se jeví jako nejpříznivější situace v obcích okresu Třebíč; pouze 13,3 % respondentů uvedlo, že není spokojeno s životem v obci, zatímco v okrese Jindřichův Hradec se jednalo o 22,2 % a v okrese Znojmo dokonce o 28,6 %.

Pouze 6 respondentů (mužů) uvedlo, že má dřívější zkušenosti z prací v zahraničí, která probíhala jiným způsobem než pendlováním. Většinou se jednalo o několikátýdenní či několikaměsíční pobyt v Rakousku nebo v Německu v prvních letech tohoto desetiletí.

Nejvíce pendlerů začalo dojíždět do zahraničí za zaměstnáním v první polovině devadesátých let (30,1 %), kdy se tyto možnosti objevily, i když často nebyly provozovány legálně. V této skupině pendlerů dominovali muži. V následujících dvou obdobích začínalo s pendlováním mnohem méně pracujících, ale se zhoršující se situací na trhu práce v ČR počet vyjíždějících za prací do zahraničí postupně rostl, a to především právě v pohraničí. Se vstupem ČR do EU se ještě zintenzivnil, takže právě v období po roce 2004 začalo pendlovat 26,5 % všech respondentů podchycených dotazníkovým šetřením. Zároveň výrazně narostla také dojíždka za prací do zahraničí u žen (polovina oslovených žen začala dojíždět právě až po roce 2004).

Tab. 40: Struktura respondentů podle období, kdy začali s pendlováním a podle pohlaví

Počátek pendlování	Celkem	Muži	Ženy
1990 – 1994	25	24	1
1995 – 1997	9	7	2
1998 – 2000	11	7	4
2001 – 2003	16	12	4
2004 – 2007	22	11	11
Celkem	83	61	22

Pouze 12 respondentů bylo schopno uvést, kam, kdy a jak pendlovali za prací přes hranice v minulosti. Jednalo se většinou o denní dojíždku do obcí v blízkosti hranic (okolí města Raabs, Drosendorf, Grossau), v dosahu hodiny cesty z domova, často s jinými českými pracovníky působícími za hranicemi.

3.4. Zkušenosti respondentů se zaměstnáním v zahraničí

Otázky týkající se zaměstnání v zahraničí se vztahovaly vždy k poslednímu či současnému pendlování respondentů. U otázky dotazující se na důvodu toho, proč si respondenti našli práci v zahraničí, existovala možnost uvést dva důvody tohoto jednání (této otázky využilo 26 osob). Z celkového počtu 109 odpovědí vyplynula jako nejzávažnější důvod k hledání práce v zahraničí snaha vydělat si více peněz, než bylo možné v domácím prostředí (67,9 % všech odpovědí), přičemž pro ženy byl tento důvod ještě významnější než pro muže (uvedlo ho 72,4 % žen a 66,3 % mužů). S velkým odstupem byla jako druhý nejvýznamnější důvod uvedena ztráta pracovního místa a nezaměstnanost (13,8 %). Ostatní důvody již nebyly zastoupeny příliš významně, jen si lze povšimnout, že pro mnohem větší podíl mužů než žen byl významný faktor poznání něčeho nového, učení se (uvedlo ho 8,8 % mužů, 3,4 % žen).

Tab. 41: Struktura respondentů podle důvodů, proč si našli práci v zahraničí a podle pohlaví

Důvod práce v zahraničí	Celkem odpovědí	Muži	Ženy
vydělat si peníze	74	53	21
ztráta pracovního místa	15	11	4
něco nového poznat, naučit se	8	7	1
přátelé a známí v zahraničí	6	5	1
nemožnost uplatnit se doma	6	4	2
Celkem	109	80	29

Vydělat si peníze byl hlavní důvod nalezení práce v zahraničí pro všechny respondenty se základním vzděláním, pro $\frac{3}{4}$ osob s vysokoškolským vzděláním a pro nadpoloviční většinu respondentů spadajících do zbývajících dvou vzdělanostních kategorií. Ztrátu pracovního místa uvedlo jako důvod pendlování necelých 15 % respondentů se středním vzděláním s maturitou i bez maturity. Všechny osoby mladší 25 let a také $\frac{3}{4}$ a více respondentů ve věku 30 – 34 let, 40 – 44 let a starších 60 let tento důvod pendlování uvedla jako stěžejní. Pro třetinu osob ve věku 35 – 39 let byla však hlavním důvodem ztráta zaměstnání, stejně tak pro pětinu osob ve věku 50 – 59 let.

Tab. 42: Struktura respondentů podle důvodů, proč si našli práci v zahraničí a podle pohlaví

Věková kategorie	Celkem odpovědí	Vydělat si peníze	Ztráta pracovního místa
základní	2	2	0
střední bez maturity	76	50	11
střední s maturitou	27	19	4
vysokoškolské	4	3	0
20 - 24 let	5	5	0
25 - 29 let	14	8	2
30 - 34 let	12	9	0
35 - 39 let	12	8	4
40 - 44 let	19	15	1
45 - 49 let	14	9	2
50 - 54 let	15	8	3
55 - 59 let	10	6	2
60 - 80 let	8	6	1

Celkem 62,7 % oslovených pendlerů přiznalo, že se tomuto způsobu práce věnuje již déle než dva roky, přičemž u mužů to bylo 72,1 %, ale u žen pouze 36,4 %. Ženy nejčastěji pendlují po dobu kratší než půl roku (50 % všech žen účastnících se šetření), zatímco v případě mužů je to

pouze 16,4 %. Nejméně bylo podchyceno těch respondentů, kteří pendlovali po dobu 7 – 12 měsíců (3,6 %).

Tab. 43: Struktura respondentů podle toho, jak dlouho pendlovali či pendlují

Kategorie	Celkem	3 – 6 měsíců	7 – 12 měsíců	1 – 2 roky	déle než 2 roky
muži	61	10	3	4	44
ženy	22	11	0	3	8
základní	2	2	0	0	0
střední bez maturity	57	12	2	5	38
střední s maturitou	21	7	1	1	12
vysokoškolské	3	0	0	1	2
20 - 24 let	5	3	0	2	0
25 - 29 let	9	4	0	1	4
30 - 34 let	10	1	1	0	8
35 - 39 let	9	2	0	2	5
40 - 44 let	15	2	1	1	11
45 - 49 let	11	2	0	0	9
50 - 54 let	10	1	0	0	9
55 - 59 let	7	2	1	0	4
60 - 80 let	7	4	0	1	2

Déle než dva roky vyjíždělo za prací do zahraničí dvě třetiny osob se středním vzděláním bez maturity a 57,1 % pendlerů se středním vzděláním s maturitou. Všichni vysokoškoláci pendlovali již déle než rok, naopak osoby se základní školou pouze po dobu kratší než půl roku. Pro respondenty v nejmladší a nejstarší věkové kategorii bylo charakteristické pendlování po kratší dobu než půl roku, v případě ostatních věkových kategorií vždy nadpoloviční většina pendlovala po dobu delší než dva roky (nejvíce u osob ve věku 50 – 54 let – 90 % z nich dojíždělo za prací již déle než dva roky).

Tab. 44: Struktura respondentů podle toho, s kým pendlovali či pendlují

Kategorie	Celkem	Sám	Se známými	Se spolupracovníky	S rodinnými příslušníky
muži	61	28	16	12	5
ženy	22	2	5	10	5
základní	2	0	0	2	0
střední bez maturity	57	23	14	15	5
střední s maturitou	21	6	7	3	5
vysokoškolské	3	1	0	2	0
20 - 24 let	5	1	1	2	1
25 - 29 let	9	2	3	3	1
30 - 34 let	10	3	2	3	2
35 - 39 let	9	3	2	3	1
40 - 44 let	15	9	3	2	1
45 - 49 let	11	3	4	3	1
50 - 54 let	10	3	3	3	1
55 - 59 let	7	4	1	1	1
60 - 80 let	7	2	2	2	1

Respondenti nejčastěji dojíždí za prací do zahraničí sami (36,1 %), zhruba vyrovnaný je podíl těch, kteří pendlují se svými spolupracovníky (26,5 %) nebo se svými známými (25,3 %). Pouze 12,1 % osob za prací dojíždí se svými příbuznými. Pro ženy je typické dojíždět za prací s někým, nejčastěji se svými spolupracovníky (45,5 % žen), zatímco samotných dojíždí za prací pouze 9,1 % žen. Muži zase nejčastěji jezdí pracovat do zahraničí samostatně (45,9 %), v případě 26,2 % se známými, necelá pětina mužů se spolupracovníky a 8,2 % s příbuznými.

Především středoškoláci bez maturity pendlují za hranice sami (40,4 %), zatímco nejvíce středoškoláků s maturitou (33,3 %) dojíždí za prací se svými známými, dvě třetiny vysokoškoláků a všechny osoby s nejméně základním vzděláním pendlují se svými spolupracovníky. Z hlediska věku jezdí pracovat do zahraničí samostatně nejčastěji respondenti ve věku 40 – 44 let a také 55 – 59 let (nadpoloviční většina dotazovaných v příslušném věku). Mladší věkové kategorie jezdí spíše s někým, nejčastěji se svými spolupracovníky, starší, když už s někým, tak spíše se svými známými, i když s nimi na stejném pracovišti nepracují.

Strukturu respondentů podle toho, v jakém odvětví v zahraničí pracují, zachycuje následující tabulka. Nejvíce dotazovaných pracuje v odvětvích spadajících do primárního sektoru (44,6 %), z toho v zemědělství je zaměstnáno 31,3 % a v lesnictví 13,3 %, a to především při pomocných pracích, jako je sběr cibule a brambor, zbavování polí plevelů, čištění lesa, těžba dřeva. Zatímco tato dvě odvětví soustřeďují 37,7 % všech mužů, v případě žen se jedná dokonce o 63,6 %. Druhým nejvíce zastoupeným odvětvím je práce ve stavebnictví (19,3 %), která je výhradně mužským zaměstnáním (26,2 % mužů, žádná žena). Zde už se uplatňují i kvalifikovaní zedníci, nejen pomocné síly na stavbách. Z ostatních výrobních odvětví pracovalo 7,2 % respondentů v potravinářském průmyslu (9,1 % žen, 6,6 % mužů) a 6,0 % v dřevozpracujícím průmyslu (také pouze muži, především při práci na pile – 8,2 %).

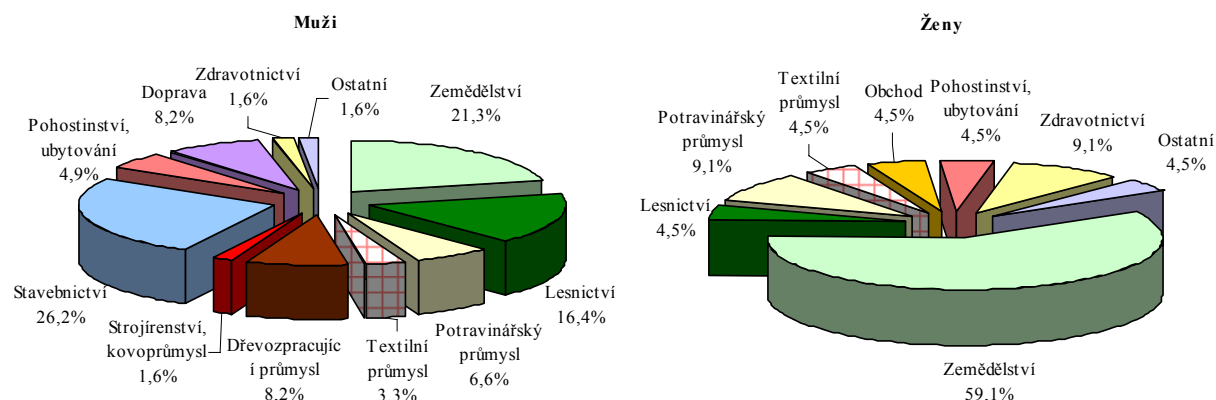
Tab. 45: Struktura respondentů podle odvětví, ve kterém pracují v zahraničí, a podle pohlaví

Odvětví	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Zemědělství	26	31,3	13	21,3	13	59,1
Lesnictví	11	13,3	10	16,4	1	4,5
Potravinářský průmysl	6	7,2	4	6,6	2	9,1
Textilní průmysl	3	3,6	2	3,3	1	4,5
Dřevozpracující průmysl	5	6,0	5	8,2	0	0,0
Strojírenství, kovoprůmysl	1	1,2	1	1,6	0	0,0
Stavebnictví	16	19,3	16	26,2	0	0,0
Obchod	1	1,2	0	0,0	1	4,5
Pohostinství, ubytování	4	4,8	3	4,9	1	4,5
Doprava	5	6,0	5	8,2	0	0,0
Zdravotnictví	3	3,6	1	1,6	2	9,1
Ostatní	2	2,4	1	1,6	1	4,5
Celkem	83	100,0	61	100,0	22	100,0

Také u pracovníků dojíždějících za prací do zahraničí je typická vysoká zaměstnanost žen ve službách a převažující zaměstnanost mužů ve výrobních sektorech. Práci v sektoru služeb vykonávalo celkem 18,0 % všech respondentů. V případě mužů se jednalo o 16,3 %, v případě žen o 22,6 %. Největší rozdíly mezi zaměstnaností mužů a žen jsou patrné ve zdravotnictví, kde působilo pouze 1,6 % mužů, ale 9,1 % žen. Nejčtenější zastoupení však

měli v sektoru služeb respondenti působící v pohostinství a ubytování jako barmani, číšníci nebo kuchaři.

Obr. 10: Struktura zaměstnanosti v odvětvích hospodářství podle odvětví

Kromě profesí uvedených v následující tabulce převažovaly mezi ostatními ty dělnické (pracovníci v autodílně, na pile, truhláři, pokrývači, řezníci, řidiči), zatímco kvalifikovanější práce (fyzioterapeut, zdravotní sestra, ošetřovatelka, mistr výroby) se vyskytovaly pouze sporadicky.

Tab. 46: Struktura respondentů podle pěti nejčtenějších profesí a podle pohlaví

Konkrétní činnost	Celkem	Muži	Ženy
Práce na poli (cibule, brambory, plevel)	21	8	13
Dělník ve stavebnictví	14	14	0
Dělník při práci v lese	10	10	0
Práce na statku	5	3	2
Práce v pohostinství (barman, číšník, kuchař)	4	3	1

Většina respondentů uvedla, že provádí v zahraničí jednoduchou činnost, ke které nepotřebuje ani zaučení (49,4 %), a to častěji v případě žen (68,2 %) než mužů (42,6 %). Práci, ke které potřebovali být zaučeni, vykonávalo 31,3 % respondentů, hlavně mužů (36,1 % mužů, 18,2 % žen). Odbornou činnost vyžadující vyučení v oboru provádělo 16,9 % zaměstnaných v zahraničí, nižší řídicí činnost (mistr, předák) či vysoce kvalifikovanou specializovanou činnost pak pouze zlomek dotazovaných (1,2 %).

Všechny osoby s nejvýše základním vzděláním, ale také dvě třetiny vysokoškoláků nepotřebovaly ke své práci v zahraničí žádné zaučení, stejně tak to bylo v případě 52,4 % středoškoláků s maturitou a 45,6 % bez maturity. Posledně jmenovaní pro svoji práci často potřebovali zaučit (36,8 %) stejně jako téměř čtvrtina středoškoláků s maturitou (23,8 %). Odbornou činnost, pro níž bylo nutné vyučení, vykonávalo 19,0 % středoškoláků s maturitou a 17,5 % středoškoláků bez maturity.

Všichni respondenti mladší 25 let a nadpoloviční většina těch starších 55 let pracovali bez nutnosti zaučení. To potřebovala ke své práci polovina pendlerů ve věku 50 – 54 let a také více než dvě pětiny osob spadajících do kategorie 40 – 44 let a také té následující. Alespoň vyučeno muselo být 42,9 % všech osob ve věku 55 – 59 let.

Tab. 47: Struktura respondentů podle toho, nakolik kvalifikovanou práci vykonávají v zahraničí

Kategorie	Celkem	Bez zaučení	Se zaučením	Nutné vyučení	Nižší řídicí	Vysoce kvalifik.
muži	61	26	22	11	1	1
ženy	22	15	4	3	0	0
základní	2	2	0	0	0	0
střední bez maturity	57	26	21	10	0	0
střední s maturitou	21	11	5	4	1	0
vysokoškolské	3	2	0	0	0	1
20 - 24 let	5	5	0	0	0	0
25 - 29 let	9	4	3	2	0	0
30 - 34 let	10	4	3	2	1	0
35 - 39 let	9	4	3	2	0	0
40 - 44 let	15	7	6	1	0	1
45 - 49 let	11	4	5	2	0	0
50 - 54 let	10	3	5	2	0	0
55 - 59 let	7	4	0	3	0	0
60 - 80 let	7	6	1	0	0	0

Více než polovina respondentů (53,0 %) hodnotí svoji současnou činnost v zahraničí tak, že neodpovídá jejich kvalifikaci, 47 % si myslí, že jí odpovídá. Zatímco z hlediska pohlaví nejsou výrazné rozdíly v názoru na kvalifikovanost současného zaměstnání, v případě vzdělanostní struktury je zřejmé, že s výjimkou osob s nejvýše základním vzděláním je nadpoloviční většina respondentů z ostatních vzdělanostních kategorií ke kvalifikovanosti jejich současného zaměstnání skeptická (v případě vysokoškoláků se jedná dokonce o dvě třetiny). Že práce v zahraničí odpovídá jejich kvalifikaci si myslí více než dvě třetiny dotazovaných ve věku 30 – 39 let a také ve věku 50 – 54 let, u ostatních věkových kategorií převažuje názor, že jejich práce neodpovídá jejich kvalifikaci.

Tab. 48: Struktura respondentů podle toho, nakolik odpovídá práce jejich původní kvalifikaci

Kategorie	Celkem	Ano	Ne	
			celkem	ne, ale je blízká
muži	61	29	32	3
ženy	22	10	12	1
základní	2	2	0	0
střední bez maturity	57	27	30	3
střední s maturitou	21	9	12	1
vysokoškolské	3	1	2	0
20 - 24 let	5	0	5	0
25 - 29 let	9	3	6	1
30 - 34 let	10	7	3	1
35 - 39 let	9	6	3	0
40 - 44 let	15	7	8	0
45 - 49 let	11	5	6	0
50 - 54 let	10	7	3	0
55 - 59 let	7	2	5	1
60 - 80 let	7	2	5	1

Dotazovaní nacházeli svoji práci především prostřednictvím svých známých či příbuzných (68,7 %) nebo od lidí, kteří v zahraničí již někdy pracovali (13,3 %). Samo bez číkoliv pomoci si našlo práci 9,6 % respondentů, převážně mužů (11,5 % všech mužů), ostatní způsoby byly zastoupeny méně častěji.

Tab. 49: Struktura respondentů podle způsobu nalezení práce

Způsob nalezení práce	Celkem	Muži	Ženy
známý, příbuzný	57	41	16
kdo v zahraničí již pracoval	11	8	3
sám	8	7	1
masmédia	4	2	2
nabídka od zahraničního zaměstnavatele	2	2	0
zprostředkovatelská agentura	1	1	0
Celkem	83	61	22

Známí či příbuzní pomohli s nalezením práce v zahraničí všem dotazovaným s nejméně základním vzděláním a také více než dvěma třetinám osob spadajících do vyšších vzdělanostních kategorií. Od někoho, kdo již v zahraničí pracoval, se informovalo o způsobu nalezení práce zhruba 15 % všech středoškoláků bez maturity i s maturitou, ale pouze necelá desetina z takto vzdělaných respondentů si zajistila práci sama, zatímco v případě vysokoškoláků se jednalo o třetinu.

Téměř výhradně pomáhali známí a příbuzní k nalezení zaměstnání respondentům ve věku 25 – 29 let a také u starších 60 let; s výjimkou nejmladší věkové kategorie tento způsob nalezení práce u všech ostatních převažoval. Pětina osob ve věku 20 – 24 let, 30 – 34 let a 50 – 54 let získávala poznatky o práci v zahraničí také od lidí, kteří již měli určité zkušenosti s pendlováním. Pětina z nejmladší věkové kategorie a o něco větší podíl osob ve věku 35 – 39 let si práci sháněla sama bez cizí pomoci.

Tab. 50: Struktura respondentů podle vybraných způsobů nalezení práce, vzdělání a věku

Kategorie	Celkem	Známý, příbuzný	Kdo tam již pracoval	Sám
základní	2	2	0	0
střední bez maturity	57	39	8	5
střední s maturitou	21	14	3	2
vysokoškolské	3	2	0	1
20 - 24 let	5	2	1	1
25 - 29 let	9	8	1	0
30 - 34 let	10	7	2	1
35 - 39 let	9	6	1	2
40 - 44 let	15	11	1	1
45 - 49 let	11	8	1	1
50 - 54 let	10	5	2	1
55 - 59 let	7	4	1	1
60 - 80 let	7	6	1	0

Většina respondentů si nemyslí, že by jejich pendlování a to, co s ním souvisí, ovlivnilo některé z jejich spoluobčanů natolik, aby také začali pendlovat (68,7 %). Zbývající část, a jsou to především ženy (40,9 % žen), si myslí, že svým počínáním ovlivnila i další osoby. Obdobné procento respondentů (69,9 %) uvedlo, že nikomu nedopomohli k získání

zaměstnání v zahraničí, ale 30,1 % respondentů, a to hlavně mužů (32,8 % mužů), práci někomu dalšímu zorganizovalo.

Pouze 48 respondentů uvedlo, jakou mzdu průměrně vydělává. Po převedení na české koruny vyplynulo, že si respondenti průměrně vydělávají či vydělávali 160 Kč za hodinu, což zhruba odpovídá 26 tis. Kč hrubé měsíční mzdy. Nejmenší výdělky ve srovnání s dnešní úrovní mezd existovaly v době, kdy v Rakousku ještě fungovala jako měna šilink. Tehdy nejnižší průměrná hodinová mzda pendlerů činila 30 šilinků za hodinu, tedy zhruba 75 Kč, v současnosti činí nejnižší mzda 3 eura, tzn. asi 85 Kč. Nejvyšší hodinové výdělky dnes přesahují až 10 eur, tedy zhruba 300 Kč za hodinu. Relativně nízké mzdy (pod 150 Kč) vykazují především respondenti zabývající se pracemi na poli a v lese, ale i ti si v některých případech přijdou až na 220 Kč za hodinu. Do 200 Kč si za hodinu vydělávají kvalifikovaní stavební dělníci, zedníci, ale také fyzioterapeut a někteří pracovníci v pohostinství. Do 250 Kč za hodinu mají pracovníci v autodílně, ale také někteří pomocníci na statku, ještě vyšší plat pak řezníci, mistr výroby a výjimečně i zedníci.

Větší část respondentů se v kolektivu pracovníků v zahraničí cítí rovnocenně (65,1 %), a to spíše ženy (72,7 %) než muži (62,3 %). Pocit méněcennosti nemá žádný pracovník s nejnižším základním vzděláním, ale má ho 38,6 % středoškoláků bez maturity, třetina vysokoškoláků a také 28,6 % středoškoláků s maturitou. Méněcenně si také připadala nadpoloviční většina osob mladších 25 let a také starší občané ve věku 55 – 59 let, na druhé straně pouze 9,1 % osob ve věku 45 - 49 let pociťuje nadřazenost domácích pracovníků při svém zaměstnání v zahraničí.

Tab. 51: Struktura respondentů podle toho, jak se cítí při práci v zahraničí

Kategorie	Celkem	Méněcenně	Rovnocenně
muži	61	23	38
ženy	22	6	16
základní	2	0	2
střední bez maturity	57	22	35
střední s maturitou	21	6	15
vysokoškolské	3	1	2
20 - 24 let	5	3	2
25 - 29 let	9	3	6
30 - 34 let	10	4	6
35 - 39 let	9	3	6
40 - 44 let	15	3	12
45 - 49 let	11	1	10
50 - 54 let	10	5	5
55 - 59 let	7	5	2
60 - 80 let	7	2	5

Méněcenně se cítili především ti, kteří pracovali v nekvalifikovaných činnostech, jako např. na poli, v lese či na pile, ale také jako stavební dělníci, řidiči a truhláři, a to i přesto, že vydělávali v některých případech i více než 7 eur za hodinu.

Pocity méněcennosti či rovnocennosti se odvíjí také od toho, jak vnímá české pracovníky jejich nadřazený v zahraničí. Pouze 12,1 % respondentů uvedlo, že je jejich přímý nadřazený bere jako kvalifikovanou pracovní sílu, ostatní se cítí být především levnou pracovní silou, a

to hlavně pro podřadné práce (60,2 %). Za levnou pracovní sílu pro odborné práce se považuje jen 27,7 %.

Tab. 52: Struktura respondentů podle toho, jak je vnímal či vnímá jejich přímý nadřízený

Kategorie	Celkem	Levná pracovní síla		Kvalifikovaná pracovní síla
		pro podřadné práce	pro odborné práce	
muži	61	33	18	10
ženy	22	17	5	0
základní	2	2	0	0
střední bez maturity	57	33	17	7
střední s maturitou	21	14	5	2
vysokoškolské	3	1	1	1
20 - 24 let	5	5	0	0
25 - 29 let	9	4	4	1
30 - 34 let	10	6	2	2
35 - 39 let	9	5	1	3
40 - 44 let	15	9	4	2
45 - 49 let	11	7	3	1
50 - 54 let	10	4	5	1
55 - 59 let	7	5	2	0
60 - 80 let	7	5	2	0

Jako levná pracovní síla se cítí být všechny ženy a 83,6 % mužů. Jako kvalifikovaná pracovní síla v očích svých nadřízených si připadá třetina vysokoškoláků, ale pouze kolem desetiny středoškoláků s maturitou i bez a žádný respondent se základním vzděláním. Levnou pracovní silou vykonávající odborné práce se cítí být rovněž třetina vysokoškoláků, ale také 29,8 % středoškoláků bez maturity a 23,8 % těch s maturitou. Nadpoloviční většina všech středoškoláků, třetina vysokoškoláků a všichni respondenti se základní školou jsou však svými nadřízenými považováni za levnou pracovní sílu vykonávající podřadné práce.

Pouze 4,8 % oslovených pracuje v zahraničí samostatně (jedná se o tři pracovníky na statku a jednoho lesního dělníka). Ostatní vždy pracují ve větším kolektivu, nejčastěji jak s domácími pracovníky, tak s pendlery z ČR (41,0 %). Pouze s českými občany pracuje 20,5 % respondentů, s pracovníky různých národností 18,1 % a pouze s domácími pracovníky ještě o něco méně (15,7 %) respondentů. Mezi ženami převládají ty, které jsou zaměstnány pouze v kolektivu českých spolupracovníků (45,5 %), mezi muži pak ti pracující s domácími i českými občany (34,9 %).

Tab. 53: Struktura respondentů podle toho, s kým v rámci pendlování převážně pracují

S kým pracují	Celkem	Muži	Ženy
s Čechy i domácími	34	29	5
pouze s Čechy	17	7	10
s pracovníky různých národností	15	12	3
pouze s domácím obyvatelstvem	13	10	3
sám	4	3	1
Celkem	83	61	22

S různými národnostmi pracují nejčastěji vysokoškoláci, naopak osoby se základním vzděláním se pohybují spíše v kolektivu českých pracovníků. S českými i domácími pracovníky pracuje nadpoloviční většina osob ve věku 25 – 29 let, 40 – 44 let a 45 – 49 let.

Tab. 54: Struktura respondentů podle vybraných skupin spolupracovníků při práci v zahraničí

Kategorie	Celkem	S Čechy i domácími	Pouze s Čechy	S různými národnostmi
základní	2	0	2	0
střední bez maturity	57	27	9	11
střední s maturitou	21	6	5	3
vysokoškolské	3	1	1	1
20 - 24 let	5	1	2	1
25 - 29 let	9	5	2	1
30 - 34 let	10	2	2	0
35 - 39 let	9	4	0	3
40 - 44 let	15	8	2	3
45 - 49 let	11	7	1	3
50 - 54 let	10	4	3	1
55 - 59 let	7	2	0	3
60 - 80 let	7	1	5	0

Téměř tři čtvrtiny (71,1 %) respondentů uvedlo, že v pendlování chtějí pokračovat i nadále, z toho 72,7 % žen a 70,5 % mužů. Pracovat v zahraničí již nadále nechce polovina osob se základním vzděláním, třetina vysokoškoláků a středoškoláků s maturitou a také 26,3 % středoškoláků bez maturity. O ukončení pendlování uvažují dvě pětiny osob mladších 25 let a také obdobný i vyšší počet osob starších 50 let.

Tab. 55: Struktura respondentů podle toho, zda míní pokračovat v pendlování

Kategorie	Celkem	Ano	Ne
muži	61	43	18
ženy	22	16	6
základní	2	1	1
střední bez maturity	57	42	15
střední s maturitou	21	14	7
vysokoškolské	3	2	1
20 - 24 let	5	3	2
25 - 29 let	9	8	1
30 - 34 let	10	8	2
35 - 39 let	9	9	0
40 - 44 let	15	10	5
45 - 49 let	11	8	3
50 - 54 let	10	6	4
55 - 59 let	7	4	3
60 - 80 let	7	3	4

Z celkového počtu 49 respondentů, kteří míní nadále pokračovat v práci v zahraničí, se jich chce pouze 14,3 % odstěhovat do zahraničí a zbývajících 85,7 % hodlá nadále pendlovat přes hranice, přičemž jsou ochotni trávit na cestě i 4 hodiny, nejčastěji však 1,5 hodiny. Zůstat pracovat v zahraničí chtějí především ženy (77,3 %), ale do zahraničí se přitom stěhovat nemíní.

3.5. Dopady pendlování na život respondentů

Následující kapitola analyzuje stávající situaci pendlerů v obci, ve které mají bydliště, jakým způsobem se změnilы sousedské vztahy od té doby, co začali pendlovat, jak pendlování ovlivnilo jejich život, za co utrácejí vydělané peníze, jaké jsou jejich další aktivity např. při zaměstnávání svých známých či nakolik se zlepšily jejich jazykové schopnosti.

Většina respondentů uvedla, že se jejich vztahy se sousedy během jejich pendlování nijak nezměnily (65,1 %). U dotazovaných, kteří vyhodnotili, že se situace v obci jejich bydliště změnila, převažovali ti, kteří si myslí, že se sousedské vztahy od té doby, co začali pendlovat, zhoršily (82,8 %). Tento názor má 29,5 % všech mužů a 27,3 % všech žen. O zlepšení hovoří pouze 6,0 % všech respondentů.

Zatímco osoby s nejvýše základním vzděláním nepocítují žádnou změnu ve vztazích, třetina vysokoškoláků, více než 30 % středoškoláků bez maturity a téměř čtvrtina středoškoláků s maturitou si myslí, že se jejich vztahy se sousedy v obci zhoršily. Stejný pocit má dvě pětiny respondentů mladších 25 let, ale také ti ve věku 35 – 39 let, 40 – 44 let a 50 – 54 let. Že pendlování nezměnilo vztahy se sousedy se kromě osob se základním vzděláním domnívá 71,4 % všech středoškoláků s maturitou, dvě třetiny vysokoškoláků a 61,4 % středoškoláků bez maturity. Kromě osob ve věku 50 – 54 let si vždy nadpoloviční většina respondentů v jednotlivých věkových kategoriích nepřipouštělo, že by se sousedské vztahy v obci jejich bydliště během jejich pendlování nějak změnilы.

Tab. 56: Struktura respondentů podle toho, zda a jak se změnilы během pendlování jejich vztahy se sousedy

Kategorie	Celkem	Ano		Ne
		zhoršily	zlepšily	
muži	61	18	3	40
ženy	22	6	2	14
základní	2	0	0	2
střední bez maturity	57	18	4	35
střední s maturitou	21	5	1	15
vysokoškolské	3	1	0	2
20 - 24 let	5	2	0	3
25 - 29 let	9	1	0	8
30 - 34 let	10	2	2	6
35 - 39 let	9	4	0	5
40 - 44 let	15	6	0	9
45 - 49 let	11	3	0	8
50 - 54 let	10	4	2	4
55 - 59 let	7	0	1	6
60 - 80 let	7	2	0	5

Absolutní převahu mají respondenti, kteří považují pendlování za důvod zlepšení jejich situace (79,5 %), a to ať z důvodů finančních či z hlediska nabytých zkušeností. Finančně si polepšilo 67,5 % všech respondentů, o další zkušenosti se obohatilo 14,5 % dotazovaných. Zatímco ženy zdůrazňují především finanční stránku pendlování (81,8 % z nich uvedlo, že si finančně polepšilo), muži kladou důraz také na získané zkušenosti (12,1 %). Osoby, které uvedly, že se jejich situace zhoršila, vidí jako negativní stránku pendlování především narušení rodinných vztahu a také ztrátu volního času.

Tab. 57: Struktura respondentů podle toho, jak změnilo pendlování jejich život

Kategorie	Celkem	Zlepšilo			Zhoršilo
		celkem	finančně	zkušenosti	
muži	61	56	38	10	5
ženy	22	20	18	2	2
základní	2	2	2	0	0
střední bez maturity	57	53	39	9	4
střední s maturitou	21	18	14	2	3
vysokoškolské	3	3	1	1	0
20 - 24 let	5	5	4	1	0
25 - 29 let	9	7	6	0	2
30 - 34 let	10	9	6	2	1
35 - 39 let	9	7	5	1	2
40 - 44 let	15	14	9	4	1
45 - 49 let	11	11	6	2	0
50 - 54 let	10	10	9	1	0
55 - 59 let	7	7	6	1	0
60 - 80 let	7	6	5	0	1

Ke zhoršení situace došlo jen u 7,0 % středoškoláků bez maturity a 14,3 % s maturitou, ostatní vzdělanostní kategorie vykázaly zlepšení celkové situace. Finančně si pomohli všichni respondenti s nejvýše základním vzděláním, více než dvě třetiny středoškoláků s maturitou i bez a také třetina vysokoškoláků. Získané zkušenosti ocenili především vysokoškoláci. Zhoršení vztahu pocíťovalo více než dvě pětiny osob ve věku 25 – 29 let a 35 – 39 let, ale také 14,3 % respondentů starších 60 let a desetina těch ve věku 30 – 34 let. Finančně si polepšilo 80 % a více dotazovaných mladších 25 let a také těch ve věkových kategoriích 50 – 59 let.

Na otázku týkající se toho, jakým způsobem využívají respondenti peněz, které v zahraničí vydělali, mohly být uvedeny až tři způsoby utrácení. Těto možnosti bylo hojně využito, takže se celkem nashromáždilo 169 odpovědí. Respondenti nejčastěji utráceli za běžné výdaje domácnosti (35,5 % odpovědí), dále za nákup či rekonstrukci bytu nebo domu (13,6 %) a stejně tak za vybavení svého příbytku. O něco méně finančních prostředků věnovali dotazovaní svým koníčkům (13,0 %), na nákup auta (8,9 %) či na spoření (8,3 %). Pouze 3,6 % oslovených investovalo do podnikání a stejný podíl použil vydělané peníze na splácení dluhů a půjček.

Tab. 58: Struktura respondentů podle toho, jak využívají peníze vydělané v zahraničí

Způsob využití peněz	Celkem	Muži	Ženy
běžné výdaje domácnosti	60	39	21
nákup nebo rekonstrukce bytu/domu	23	17	6
vybavení bytu/domu	23	14	9
zábava, koníčky	22	20	2
nákup auta	15	12	3
spoření	14	11	3
investice do podnikání	6	5	1
splácení dluhů, půjček	6	5	1
Celkový součet odpovědí	169	123	46

Ženy častěji než muži uváděly jako způsob utrácení vydělaných peněz běžné výdaje domácnosti (45,7 % odpovědí žen, 31,7 % odpovědí mužů) a také peníze použily na vybavení bytu či domu, ve kterém v současnosti bydlí (19,6 % u žen, 11,4 % u mužů). Muži intenzivněji než ženy investovaly do svých koníčků a také do koupi auta.

Tab. 59: Struktura respondentů podle vybraných způsobů utrácení a podle vzdělání a věku

Kategorie	Celkem	Běžné výdaje	Nákup či rekonstrukce	Vybavení bytu/domu
základní	3	2	0	0
střední bez maturity	114	39	16	16
střední s maturitou	47	17	7	6
vysokoškolské	5	2	0	1
20 - 24 let	9	3	0	1
25 - 29 let	22	6	2	2
30 - 34 let	23	6	3	5
35 - 39 let	17	5	1	3
40 - 44 let	29	13	5	2
45 - 49 let	22	8	3	5
50 - 54 let	23	8	4	2
55 - 59 let	13	5	3	3
60 - 80 let	11	6	2	0

Za běžné výdaje domácnosti utrácely 2/3 respondentů se základním vzděláním a vždy více než třetina ze všech ostatních vzdělanostních kategorií. Do nákupu či rekonstrukce domu investovali jen středoškoláci, naopak vybavení příbytku zdokonalovali také vysokoškoláci. Za běžné výdaje utrácela nadpoloviční většina respondentů starších 60 let, ale vždy méně než třetina mladých lidí ve věku 25 – 39 let.

Pouze 4 respondenti přiznali, že během doby, co pendlují, vytvořili nějaká nová pracovní místa a zaměstnávají na nich své spoluobčany. Jeden z nich dokonce zprostředkoval zaměstnání 12 osobám, a to nejen ve své obci, ale i v sousedních obcích v pohraniční oblasti. V tomto případě se jednalo o velmi aktivního respondenta, který nepravidelně zajišťuje práci pro velký počet osob především v odvětví zemědělství a lesnictví, a to včetně dopravy na místo výkonu práce, přičemž také on sám v těchto činnostech pracuje.

Respondenti byli také dotazováni, jestli zaznamenali zlepšení svých jazykových znalostí. Více než třetině respondentů (34,9 %) se jazykové znalosti zlepšily velmi výrazně, u 42,2 % mírně, ale více než pětina oslovených pendlerů žádnou pozitivní změnu nezaznamenala (22,9 %). Menší zlepšení jazykových dovedností proběhlo u žen (31,8 % z nich se během pendlování nezměnily). Zatímco u mužů se velmi zlepšily v případě 37,7 %, u žen to bylo výrazně méně (27,3 %).

Zlepšení jazykových znalostí pociťuje převážná většina středoškoláků, ale pouze polovina osob se základním vzděláním a třetina vysokoškoláků. Zatímco u dvou posledně jmenovaných skupin bylo zlepšení znalostí jazyka výrazné, u středoškoláků převažovali respondenti, kteří zkvalitnění znalosti cizího jazyka považovali spíše za mírné. Pendlování za hranice pomohlo ve zlepšení jazykových znalostí více než 80 % osob ve věku 30 – 34 let, 40 – 44 let a 50 – 54 let (zde dokonce pociťilo zdokonalení 90 % respondentů této věkové skupiny).

Tab. 60: Struktura respondentů podle toho, zda se změnila jejich jazykové schopnosti během pendlování

Kategorie	Celkem	Ano		Ne
		velmi	mírně	
muži	61	23	26	12
ženy	22	6	9	7
základní	2	1	0	1
střední bez maturity	57	20	25	12
střední s maturitou	21	7	10	4
vysokoškolské	3	1	0	2
20 - 24 let	5	1	2	2
25 - 29 let	9	3	4	2
30 - 34 let	10	6	2	2
35 - 39 let	9	2	5	2
40 - 44 let	15	6	7	2
45 - 49 let	11	3	4	4
50 - 54 let	10	6	3	1
55 - 59 let	7	1	4	2
60 - 80 let	7	1	4	2

Pouze zlomek respondentů uvažuje, že by se z místa svého současného bydliště odstěhoval (10,8 %), přičemž 2,4 % již na tom pracuje a 8,4 % o tom uvažuje. Jisto si svým dalším působením v pohraničí není 28,9 % dotazovaných a jasně ne řeklo stěhování 60,2 % respondentů, přičemž o něco více věrnější svému bydlišti jsou ženy než muži – stěhování odmítlo 63,6 % žen a 59,0 % mužů.

Tab. 61: Struktura respondentů podle toho, zda se hodlají z obce svého bydliště odstěhovat

Kategorie	Celkem	Ano, již na tom pracuji	Ano, již o tom uvažuji	Nevím	Ne
muži	61	1	4	20	36
ženy	22	1	3	4	14
základní	2	0	0	0	2
střední bez maturity	57	2	4	15	36
střední s maturitou	21	0	3	8	10
vysokoškolské	3	0	0	1	2
20 - 24 let	5	0	1	2	2
25 - 29 let	9	1	2	5	1
30 - 34 let	10	0	1	2	7
35 - 39 let	9	0	0	3	6
40 - 44 let	15	1	1	5	8
45 - 49 let	11	0	0	4	7
50 - 54 let	10	0	1	2	7
55 - 59 let	7	0	1	0	6
60 - 80 let	7	0	0	1	6

Menší odpor ke stěhování projevili středoškoláci s maturitou (47,6 % se nechce stěhovat), zatímco u ostatních vzdělanostních kategorií se jedná o více než 60 %, v případě osob se základním vzděláním o 100 %. Středoškoláci s maturitou však patří zároveň mezi ty, kteří se k této otázce nejčastěji nedokázali jasně vyjádřit. Dle věku vyjádřili ochotu stěhovat se pouze

někteří jedinci mladší 35 let a potom také dvě osoby ve věku 50 – 59 let, i když vesměs hlavně starší lidé odmítají místo svého současného bydliště měnit.

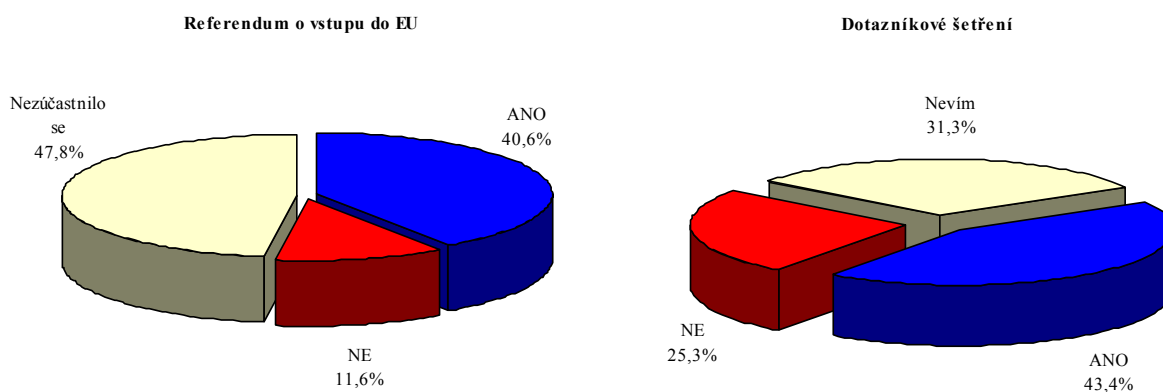
Respondenti byli tázáni, zda při referendu o vstupu České republiky do Evropské unie hlasovali pro nebo proti, případně jestli se o tuto problematiku vůbec zajímají. Na úrovni celé ČR se referenda zúčastnilo 55,2 % občanů, z toho 77,3 % hlasovalo pro a 22,7 % proti vstupu do EU. V šetřených obcích byla účast v referendu v úhrnu o něco nižší (52,2 %), přičemž souhlas se vstupem do unie byl o něco výraznější než činil průměr ČR (ano řeklo 77,8 % respondentů a ne 22,2 %).

Menší než 50 % účast v referendu byla v obcích Dešná, Korolupy, Nové Syrovice, Písečné a také v Uherčicích. Vyšší než 60 % pak v Jiraticích, Kdousově, Kostníkách, Lubnici, Pálovicích a Polici. Pro vstup do Evropské unie hlasovalo více než 80 % voličů v Blížkovicích, Dešově, Jiraticích, Kostníkách a Mladoňovicích. Naopak nesouhlas se vstupem vyjádřilo více než 30 % voličů v Písečném a Uherčicích. V úhrnu byla tedy situace v této části pohraničí vstřícnější ke vstupu do EU než v jiných částech republiky.

Tab. 62: Struktura respondentů podle toho, zda souhlasili se vstupem do Evropské unie

Kategorie	Celkem	Ano	Ne	Nevím
muži	61	28	17	16
ženy	22	8	4	10
základní	2	1	0	0
střední bez maturity	57	2	22	18
střední s maturitou	21	3	14	2
vysokoškolské	3	4	1	0
20 - 24 let	5	3	0	2
25 - 29 let	9	4	2	3
30 - 34 let	10	5	1	4
35 - 39 let	9	5	2	2
40 - 44 let	15	6	4	5
45 - 49 let	11	4	4	3
50 - 54 let	10	2	3	5
55 - 59 let	7	4	3	0
60 - 80 let	7	3	2	2

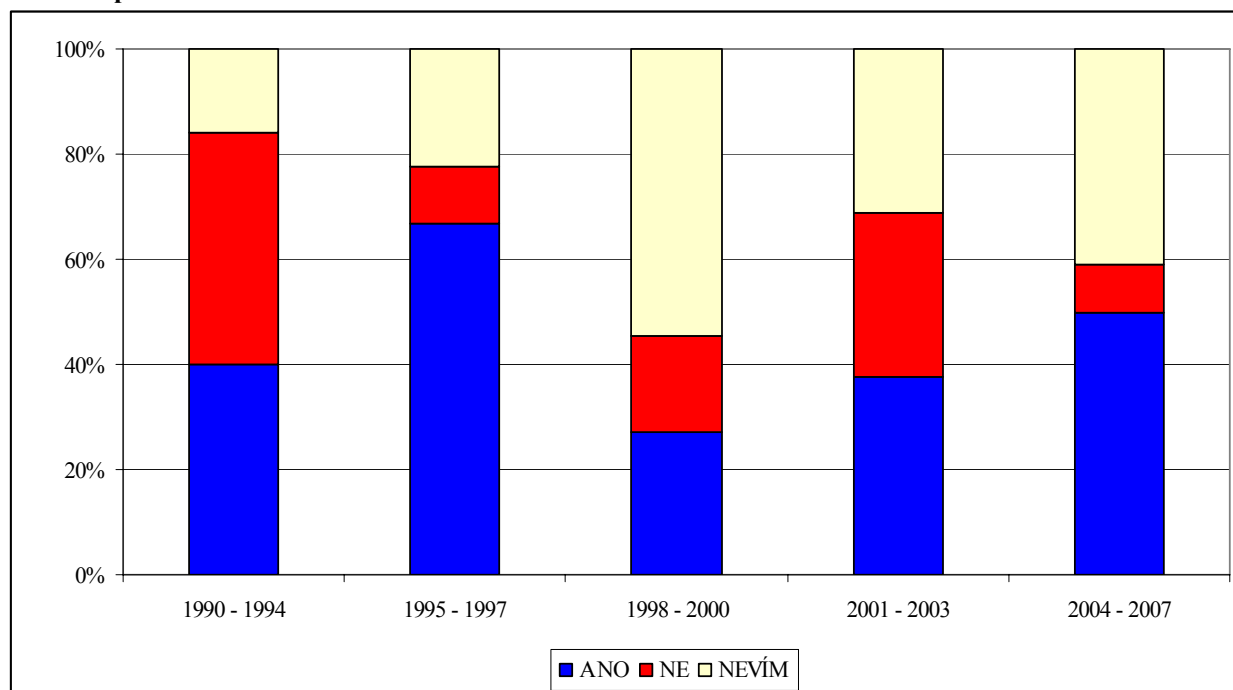
Obr. 11: Výsledky referenda o vstupu ČR do Evropské unie v pracovním mikroregionu Jemnicko a názor respondentů na vstup ČR do EU

Mezi 83 respondenty účastnicími se dotazníkového šetření jich bylo schopno jasně odpovědět na otázku vstupu ČR do EU 57 osob, tj. 68,7 % respondentů. Z nich bylo 63,2 %, kteří hlasovali kladně a 36,8 % hlasujících záporně. Podíl kladných odpovědí byl tedy po třech letech v Evropské unii nižší než při vlastním referendu, zůstává však otázkou, zda se názor místních obyvatel změnil, nebo zda se obyvatelé s negativním názorem na vstup ČR do EU ve zvýšené míře nachází pouze ve skupině osob, které dojíždí za prací do zahraničí nebo v té skupině obyvatel, která se referenda neúčastnila.

Právě v případě názoru na vstup České republiky do Evropské unie byla od pendlerů očekávána spíše opačná reakce, neboť tento akt práci v zahraničí o něco zjednodušuje a pendleři, kteří pracovali dříve v Rakousku nelegálně svůj pracovní pobyt mohli tímto legalizovat. Je však nutné upozornit, že více než polovina z těch, kteří se vyjádřili ke vstupu do Evropské unie negativně, začala dojíždět za prací do zahraničí již v první polovině devadesátých let (52,4 %) a mnozí z nich již v Rakousku nepracují. Zvýšená nepřítelství ke vstupu do EU panovala také mezi těmi, kteří začali pendlovat těsně před uskutečněním vstupu v období 2001 – 2003 (23,7 % ze všech negativních odpovědí). Naopak polovina lidí, kteří začali s prací v Rakousku po vstupu ČR do EU se vyjádřila k tomuto kroku kladně, pouze 9,1 % záporně a zbývajících 40,9 % neví nebo se o danou problematiku nezajímá.

Obr. 12: Názor respondentů na vstup do Evropské unie podle toho, v jakém období začali dojíždět za prací do zahraničí

Jako pozitivní hodnotí vstup do EU všichni respondenti se základním vzděláním a 80 % těch s vysokoškolským. Naopak středoškoláci vidí vstup negativně – 91,7 % středoškoláků bez maturity a 82,4 % středoškoláků s maturitou z těch, kteří se dokázali k otázce vyjádřit, nesouhlasí se vstupem do EU. Z hlediska věku lze konstatovat, že mladší věkové kategorie (do 39 let) hodnotí naše členství v Unii vždy z více než dvou třetin jako pozitivní, ze starších věkových kategorií se však jedná pouze o 40 – 60 % kladných názorů.

3.6. Shrnutí

Dotazníkové šetření týkající se pendlerů z česko-rakouského pohraničí bylo provedeno na území 19 obcí, z nichž 12 se nacházelo v okrese Třebíč, 5 v okrese Znojmo a 2 v okrese Jindřichův Hradec. Nejvíce respondentů z celkového počtu 83 pocházelo z Jemnice, tedy ze samotného centra pracovně vymezeného mikroregionu Jemnicko. Nejčetnější věkovou skupinu tvořili respondenti ve věku 40 – 49 let a dle vzdělání středoškoláci bez maturity. Většina dotazovaných označila svoji národnost jako českou. Největší podíl tvořili ženatí respondenti či vdané respondentky. Svoji životní úroveň označila největší část respondentů jako spíše dobrou a s životem ve své obci jsou více méně spokojeni.

Absolutní většina respondentů má v současnosti zaměstnání, ať už pracují v zahraničí nebo v ČR. Největší část oslovených osob začala s pendlováním v období let 1990 – 1994, ale také po vstupu ČR do Evropské unie se počet pendlerů postupně zvyšuje. O možnostech dojíždět za prací do zahraničí se respondenti dozvěděli nejčastěji od známých a příbuzných, s nimiž tam také často pracují. Hlavním důvodem nalezení si práce v zahraničí bylo vydělat si více peněz, než jim umožňovaly podmínky panující v obcích jejich bydliště či v okolních blízkých městech. Pro některé byla také hlavním důvodem ztráta zaměstnání. Z podstatné části byli šetřeni pendleři, kteří dojížděli za prací do zahraničí déle než 2 roky, a to většinou sami, bez známých, příbuzných či spolupracovníků. Mnohem častěji pendlují sami za prací muži, zatímco ženy často cestují za hranice se svými spolupracovnicemi.

Odvětvím s největším přísunem českých pracovníků bylo zemědělství a lesnictví. Češi zde pracovali především při jednoduchých pracích, k nimž nepotřebovali zaučení, jako např. při likvidaci plevelu na polích, sběru brambor či cibule, těžbě dřeva v lese či starání se o hospodářství na statcích rakouských sedláků. Druhým nejčetnějším odvětvím bylo stavebnictví, kde působí čeští občané často jako kvalifikovaní zedníci, pokrývači, truhláři. Pro ženy byla typická práce v zemědělství, ale častěji než muži (s výjimkou odvětví dopravy) pracovaly také ve službách, a to jak ve zdravotnictví, tak v obchodu. Samotní pendleři svoje zaměstnání v zahraničí označovali jako neodpovídající jejich kvalifikaci, i když se v něm většinou cítili rovnocenní s domácími pracovníky. Z hlediska svého nadřazeného však uváděli, že jsou vnímáni především jako levná pracovní síla pro podřadné práce. Přesto se jejich průměrná mzda v současnosti často pohybuje nad hranicí průměrné mzdy v České republice.

Sousedské vztahy v místě jejich bydliště považují respondenti vesměs za stejné jako před tím, než začali pendlovat. Pokud uváděli, že se vztahy změnily, tak se častěji zhoršily než zlepšily. Životní úroveň většiny pendlerů se spíše zlepšil, hlavně finančně, přičemž vydělané peníze jsou utráceny nejčastěji za běžné výdaje v domácnosti, koupi, rekonstrukci či vybavení domu nebo bytu. Pro většinu pendlerů přispěl jejich pobyt v zahraničí také alespoň mírně ke zdokonalení jazykových znalostí.

Přestože naprostá většina chce pracovat v zahraničí i v budoucnu, pouze zlomek uvažuje nad stěhováním do zahraničí a rovněž velmi málo dotazovaných by opustilo obci svého současného bydliště a odstěhovalo se z pohraničí jinam na území ČR. Přestože výsledky referenda o vstupu ČR do Evropské unie prokázaly větší náklonnost obyvatel pohraničí k tomuto kroku, dotazníkové šetření ho příliš nepotvrdilo. Ve vzorku převažovali sice ti, kteří hodnotili vstup do EU kladně, ale jejich podíl nedosahoval výsledků referenda konaného před 3 roky. Důvodem může být buď změna názoru na naše členství, zklamání z dosavadních zkušeností se členstvím v EU nebo také to, že se negativně naladění respondenti referenda účastnili v menší míře.

Závěr

Předkládaná studie analyzuje vzorek dvou skupin lidí, kteří v současnosti ovlivňují pracovní i společenské prostředí v České republice. Jednak jsou to zahraniční pracovníci, kteří pobývají na území České republiky na základě povolení či víza k trvalému či přechodnému pobytu a jednak jsou to čeští občané, kteří vyjíždí za zaměstnáním do zahraničí (do Rakouska), a to s denní až čtrnáctidenní frekvencí. Z výše uvedeného textu vyplynulo, že některé prvky jednání či vnímání jsou pro obě skupiny pracovníků společné, zatímco jiné, vyplývající především z odlišností mezi pracovní migrací a dojížděnkou za prací, podstatně jiné.

Analýzou respondentů bylo zjištěno, že zatímco za prací do ČR dojíždí především muži, mladí lidé ve věku 25 – 29 let a osoby mající střední vzdělání s maturitou, do Rakouska pendlují z oblasti Jemnicka sice také hlavně muži, ale věk pendlerů je již vyšší (nejčastěji 40 – 49 let) a dle vzdělání jde především o středoškoláky bez maturity.

Jak u cizinců, tak u pendlerů platí, že informace o migraci či práci v zahraničí získávají především od svých příbuzných či známých. Ti pendlerům konkrétní práci také většinou seženou, zatímco cizinci si ji v ČR hledají hlavně sami bez využívání známých, přátel, příbuzných či zprostředkovatelských agentur. Hlavní důvod vedoucí k migraci i k pendlování je stejný – najít práci, vydělat si více než v domácích podmínkách, přičemž většinou v obou případech následují investice do rodiny a majetku, a to nikoliv po ukončení práce v zahraničí, ale v průběhu probíhající výdělečné činnosti.

Jak cizinci v ČR, tak čeští pracovníci pendlující za prací do Rakouska zde pracují především jako zaměstnanci, méně jich podniká. Ani jedné skupině se příliš nedaří vytvářet nová pracovní místa pro své krajané. Většina cizinců stejně jako většina českých pendlerů pracuje ve výrobních odvětvích, ale zatímco u cizinců převládá průmysl a stavebnictví, u českých pracovníků zemědělství a lesnictví, až poté stavebnictví. Princip zaměstnávání je podobný – stejně jako u nás tak i v Rakousku pracují cizinci převážně v profesích, které jsou hůře placeny, není pro ně dostatek volné domácí pracovní síly a jsou náročnější fyzicky i časově. Takže zatímco pro některé zahraniční pracovníky jsou charakteristická určitá odvětví (např. pro Ukrajince stavebnictví, pro Mongoly oděvní průmysl a pro Vietnamce obchod), tak pro české občany vyjíždějící do Rakouska z oblasti Jemnicka jsou to práce na poli a v lese. Práci vyžadující již určitou odbornou kvalifikaci vykonávají pendleři pouze výjimečně.

Obě skupiny dotazovaných považují svoji práci za méně kvalifikovanou, než na jakou mají ze své domoviny předpoklady či vzdělání. Rovněž finanční situace je v případě cizinců i pendlerů podobná. Cizinci si u nás vydělají více než ve své vlasti a cítí se často bohatšími než jejich krajané doma, ale jejich mzda je většinou výrazně nižší než činí průměrná mzda v ČR. Čeští pracovníci pendlující do Rakouska si vydělají také více než průměrný pracující Čech, ale na průměrnou mzdu v Rakousku nedosahují. Pozitivní je, že ani cizinci, ani pendleři se ve svém zaměstnání málokdy cítí méněcenní a z hlediska lidské důstojnosti hodnotí situaci jako docela příjemnou. Čeští pendleři však připouštějí, že z hlediska svého přímého nadřízeného slouží především jako levná pracovní síla použitelná pro podřadné práce. Zatímco mezi cizinci je poměr mezi těmi, kdo chtějí v ČR zůstat na trvalo a těmi, kteří se chtějí vrátit domů téměř vyrovnaný, mezi pendlery je pouze zlomek těch, kteří by se do Rakouska přestěhovali za prací, kterou vykonávají a málokdo se chce vůbec někam jinam v rámci ČR stěhovat.

Z hlediska ekonomického lze oba jevy – pracovní imigraci ze zahraničí i dojížděnkou za prací do zahraničí – považovat v současnosti za příznivé. Legálně pracující cizinci zabírají na trhu

práce většinou pozice méně kvalifikované nebo sice kvalifikované, ale neobsaditelné domácími pracovníky, a trh práce přitom nenarušují, zároveň odvádí daně a část vydělaných peněz zde i utratí, čímž zvyšují kupní sílu obyvatelstva ČR. Pendleři vydělávají alespoň část roku v zahraničí při práci, kterou by doma nevykonávali z důvodu nízké mzdy, čímž by v mnoha případech byli nezaměstnaní a pobírali podporu v nezaměstnanosti či sociální dávky. Vydělané peníze, které utrací výhradně v ČR, pak přispívají ke zvyšování životní úrovně v pohraničních oblastech.

Do budoucna však i zde existují různá ohrožení, která vyplývají jak z přílivu cizinců na území ČR z východní Evropy či z Balkánu, tak souvisí s postupným otvíráním pracovních trhů v zemích Evropské unie vůči českým pracovníkům. Situace na trhu práce v České republice se v posledních třech letech výrazně zlepšuje, nezaměstnanost se snižuje, počet zahraničních pracovníků se zatím stále zvyšuje. V souvislosti s tím, že nejpočetnější složku cizinců tvoří Ukrajinci, je důležité nahlížet na vývoj ekonomické situace na Ukrajině. Ta je v současnosti charakteristická rychlým růstem výkonu a zároveň také mezd. Může se proto stát, že již v blízké budoucnosti se mnoha občanům Ukrajiny již nevyplatí dojíždět za prací do České republiky a působit zde v méně kvalifikovaných činnostech. Pracovníky z této oblasti bude tedy ČR v budoucnu nepochybně ztrácet a vzhledem k tomu, jaké profese u nás zastávají (stavební a strojírenští dělníci), může se jednat o problém pro mnoho firem, které činnosti v oblasti stavebnictví, strojírenství, hutnictví či kovožpracujícího průmyslu vykonávají.

Druhou stránkou věci je rozšíření Evropské unie o Bulharsko a Rumunsko, kterým ČR otevřelo svůj pracovní trh. I když této možnosti zatím využívá pouze zlomek občanů těchto zemí, tak jiné země EU, např. Itálie, se konkrétně s přílivem Rumunů vyrovnává velmi těžce; v Itálii nyní žije podle odhadů přes půl milionu Rumunů, jejich počet prudce vzrostl po vstupu Rumunska do EU letos 1. ledna. Mezi těmito imigranty je mnoho Romů živořících na okraji společnosti, u nichž je mimořádně vysoká míra kriminality. Itálie se tomu chce bránit vypovídáním nebezpečných cizinců, a to včetně těch, kteří pocházejí z členských zemí EU.

Třetím prvkem působícím na situaci na trhu práce v České republice z vnějšku může být postupné otvírání pracovních trhů ve „starých“ zemích EU, z nichž tento krok plně provedla zatím pouze Velká Británie, Irsko a Švédsko. Hned po rozšíření EU nabyla na významu otázka odchodu vysoce kvalifikovaných odborníků z nových členských zemí do států původní EU. Podle vyjádření evropské Komise se např. očekávalo, že nové členské státy přijdou o 10 % svých nejnadanějších studentů, což může vážně ohrozit potenciál jejich hospodářského růstu. Řada členů však nabízí práci kvalifikovaným pracovníkům (lékařům, odborníkům v informačních technologiích...), přičemž těch je na trhu práce v ČR taktéž nedostatek. Dle výzkumu VUPSV chybí v České republice i v mnoha státech EU odborníci v téměř totožné odvětvové či oborové a profesní struktuře. V případě, že některé skupiny již dnes nedostatkových expertů odejdou z ČR za lukrativní příjmovou a kariéru nabídkou do zahraničí, budou se zjištěné rozpory mezi nabídkou a poptávkou na českém trhu práce nadále prohlubovat. V konečných důsledcích mohou znamenat zhoršení podmínek pro podnikání a stát se brzdou vývoje domácí ekonomiky.

Kraj Vysočina je v současnosti charakteristický menším podílem vysokoškoláků na celkovém počtu obyvatel, nižší kvalifikační úrovni pracovních sil a také nízkým podílem cizinců usídlených i těch zde bydlících a pracujících. Výše nastíněné negativní důsledky zahraniční migrace by se ho proto nemusely dotknout tak výrazně, jako třeba v případě jiných částí území České republiky (Praha, Středočeský, Jihomoravský, Moravskoslezský kraj).

Literatura

Jeřábek, M. a kol.: Pracovně podmíněné migrace jako součást mezinárodního (přeshraničního) trhu práce Česka v kontextu evropské integrace, GA ČR, Praha, 2005

Vavrečková, J. a kol.: Riziko možného odlivu kvalifikovaných odborníků z ČR do zahraničí – migrace odborníků do zahraničí (shrnující poznatky 1. etapy řešení projektu), VUPSV, Praha 2005